

akademski list

PRESSING

broj 82 * godina XXVII

www.pressing-magazine.rs

Društvo:

100 godina Jugoslavije
Jutjuberi
Niški Džek Trbosek

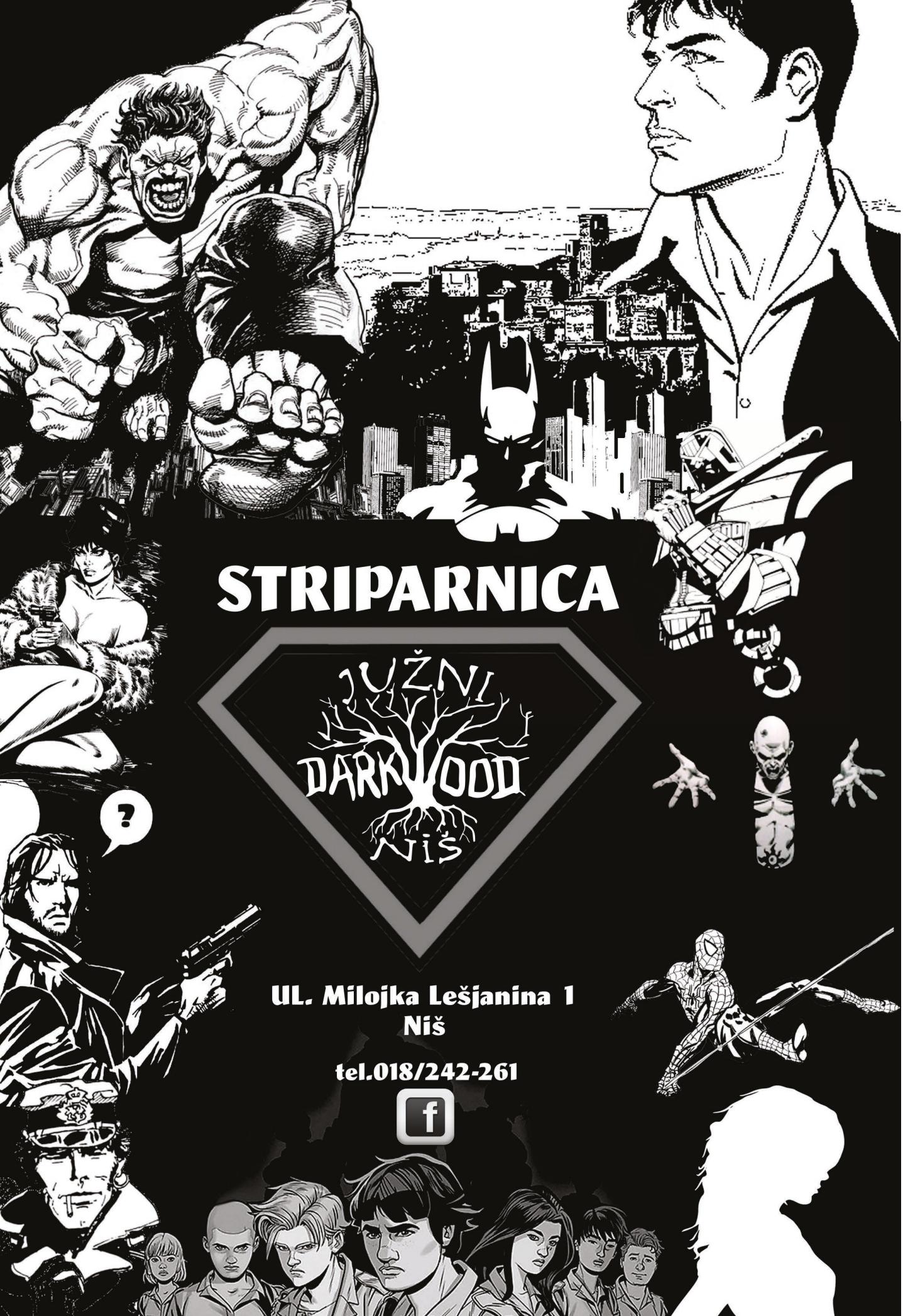
Film:

Kralj Petar I
Fantastične zveri

Muzika:

At the gates
Tenacious D
Kako slušati džez

ISSN 1451-1584

STRIPARNICA

UL. Milojka Lešjanina 1
Niš

tel.018/242-261

AKADEMSKI LIST PRESSING

Godina **XXVII**, broj **82** - decembar
2018.

Izdavač:
**STUDENTSKI INFORMATIVNO –
IZDAVAČKI CENTAR NIŠ**

Glavni i odgovorni urednik:
Dejan N. Kostić

Tehnički urednik: **Milena Lazarević**

Lektura: **Aleksandra Gojković**

Redakcija: **Jugoslav Joković,
Aleksandar Blagojević, Dejan Dabić,
Srđan Savić, Ivana Božić Miljković,
Marko Stojanović, Velibor Petković,
Aleksandar Nikolić Coa, Ivana I.
Božić, Stefan Marković, Vladan
Stojiljković**

Saradnici u ovom broju: **Vladimir
Veljković, Aleksandar Radovanović,
Željko Obrenović, Aleksandar Đurić,
Vuk Stanojević, Jovana
Trandafilović, Aleksandar Stošić**

Sekretar redakcije: **Radica Opačić**

Adresa: **Šumatovačka bb, 18000 Niš**

Telefon: **018/523418**

Fax: **018/523120**

E-mail: **siic.nis@gmail.com**

Internet prezentacija:

www.pressing-magazine.com

www.pressing-magazine.rs

Žiro račun: **310-159479-83**

List izlazi tromešечно

Štampa: **Medija Pan Produkt, Niš**

Tiraž: **1000 primeraka**

Izdavanje ovog broja pomogli su:

Ministarstvo prosvete, nauke i

tehnološkog razvoja

Ministarstvo kulture i informi-

sanja

Grad Niš

Uvodnik

Zašto?

Zato što nam se i dalje obećava svetla budućnost.
Zato što smo sporedni igrači na glavnom toku.
Zato što još uvek (ne)znamo ko je niški Džek Trbosek.
Zato što je budućnost ljudilo u kom su jutjuberi heroji.
Zato što je Kralj Petar ostao bez čarapa.
Zato što nam trebaju heroji, pa makar i anti.
Zato što su fantastične zveri u ukletoj kući na brdu.
Zato što neće biti Rianinog postera u sledećem broju.
Zato što džez mora da se sluša.

Urednik

GLAVNI UREDNICI:
Aneta Radivojević, 1991-1996, (br. 1-12, 18-25)
Aleksandar Blagojević, 1994-1995, (br. 13-17)
Dobrivoje Ljujić, 1997-1999, (br. 26-31)
Jugoslav Joković, 1999-2003, (br. 31-44)
Dejan Stojiljković, 2004-2009, (br. 45-59)
Dejan N. Kostić od 2010. (br. 60-)

Sadržaj

Društvo strane **6 - 22**

Feljton: 100 godina Jugoslavije (3)
SFRJ - Naša je prošlost obećavala
svetlu budućnost
Piše: **Vladimir Veljković**

Od južnog preko tužnog pa do turskog...
Sporedni igrači na glavnom toku
Piše: **Ivana Božić Miljković**

Priča o Bogdanu Vidanoviću,
prvom srpskom serijskom ubici (2)
Niški Džek Trbosek
Piše: **Vladan Stojiljković**

Osnove verskog fundamentalizma
Piše: **Aleksandar Stošić**

Jutjuberi - junaci dece xxi veka
Piše: **Ivana I. Božić**

Budućnost je ljudilo
Piše: **Velibor Petković**

Muke oko engleskih „petaka“
Piše: **Vuk Stanojević**

Knjige strane **23**

Žan Žiono - Veliko stado
Veliki rat, veliko stado i mali ljudi
Piše: **Jovana Trandafilović**

Film i TV strane 24 - 27

Uklęta kuća na bordu

Piše: **Željko Obrenović**

Kralj Petar Prvi

Piše: **Dejan Dabić**

Multimedijijski superheroji (45):

Dedpul (Deadpool)

Epizodista koji je postao antiheroj

Piše: **Dejan Dabić**

Fantastic Beasts: The Crimes of

Grindelwald

Fantastične zveri

Piše: **Aleksandar Đurić**

Muzika strane 30 - 35

Pisma čitalaca:

Dragi Bravo...

At The Gates - To Drink From The Night Itself

○ ukusu noći u melo-death maniru

Piše: **Ivana I. Božić**

Tenacious D - Post-Apocalypto

Post-apokaliptični podvig

Džeka Bleka i Kajla Gasa

Piše: **Ivana I. Božić**

Isidor Igić - Binarni Om

Binarni om sa slobodnim softverom

Piše: **Ivana I. Božić**

Vek džeza (28)

Kako slušati džez

Piše: **Aleksandar Radovanović**

Video igre strane 28 - 29

Sažeta istorija kompjuterskih r

oleplay igara (1)

Piše: **Aleksandar Đurić**

Piše: Vladimir Veljković

Feljton: Sto godina Jugoslavije (3)

SFRJ

– Naša je prošlost obećavala svetlu budućnost

Nova Evropa, nastala posle Drugog svetskog rata, stvorena je iz ogromnog poraza „koji je bez premca u njenoj istoriji“, piše Milan Kundera u pogovoru za roman Kurcia Malapartea Koža (Laguna, 2016). Malaparte je u svom romanu potpuno autentično uhvatio trenutak silaska Evrope sa povlašćene pozicije u svetu. Evropa je prvo pregažena i poražena sopstvenim naci-stičkim zlom, da bi nakon toga bila oslobođena od strane saveznika i novih hegemona Amerikanaca i Rusa. Saveznici su odigrali ulogu oslobođioča, postajući istovremeno i neka vrsta novih okupatora, smatra Kunderom. Nastavljujući sa konstatacijom da se u suštini nije jedna evropska zemlja, od Atlantika do Baltika, nije oslobođila nacizma sopstvenim snagama i pored postojanja raznih oblika antifašističkog otpora. Nijedna osim Jugoslavije. Kundera: „Nijedna? Ipak. Jugoslavija. Vlastitom partizanskom vojskom. Zato je 1999. trebalo nedeljama bombardovati srpske gradove: da bi se, naknadno, i u tom delu Evrope nametnuo status pobeđenog.“ Evropski poraz sustigao nas je decenijama kasnije.

Kunderin pogovor za Malaparteov roman nije prikladna forma za opširnije pisanje o bombar-

dovanju Srbije 1999. godine od strane NATO pakta, tako da su izostali razlozi zbog kojih je bombardovanje i usledilo. Daljim proširivanjem okvira iznete Kunderine misli mogli bi se zapitati nije li naše domaće nacionalističko divljanje iz devedesetih, kao nekada zlo nacizma, otvorilo put novim okupatorima ili hegemonima – sve jedno kako ih u ovom trenutku nazvali – zloslutno ih prizivajući da u mnogo većem stepenu počnu da odluju o budućnosti naše, sada osetno skraćene zemlje. Nismo li, uz pomoć uskogrudog nacionalizma sa kraja 20. veka, prešli put od vlastite i autentične antifašističke pobede u Drugom svetskom ratu, do našeg moralnog – i svake druge vrste – poraza u periodu njenog razbijanja? Suština političke situacije na bivšem jugoslovenskom prostoru danas izgleda ovako: sve su države nastale raspadom Jugoslavije neuporedivo više pod političkim i ekonomskim uticajem stranog faktora, nego za vreme postojanja SFRJ.

A prošlost je, kao što rekosmo u naslovu, obećavala drugačiju budućnost. Istoriju SFRJ možemo sagledati kroz fenomen modernizacije. Modernizacija je opisivana od strane mnogih istraživača, ali je za potrebe ovog članka prikladno razumeti „kao proces tokom kojeg neko nerazvijeno (ne-zapadno) društvo poprima osobine razvijenog (zapadnog) društva“ (Slobodan Antonić). Upravo je takav bio i politički program – patentiran u SSSR-u – komunističkih partija širom sveta. Komunisti su nameravali da svoje zemlje, u kojima su prethodno revolucionom preuzeli vlast, pretvore za kratko vreme iz agrarnih u industrijski razvijene, ali ne i kapitalističke i u liberalnom smislu demokratske. Modernizacija se u tom slučaju obično ograničavala na nauku, industrijsku proizvodnju i privrednu, razvoj gradova i strateške

infrastrukture, uspostavljanje besplatnog obrazovanja i medicinske zaštite za sve građane, stvaranje narodne armije, državne uprave i punu zaposlenost. Izostavljajući važne segmente zapadnih demokratija: podelu vlasti u državi, ljudska prava, građanske slobode i tržišnu privredu. U takvom se modernizacijskom modelu ostvarivao i napredak SFRJ nakon Drugog svetskog rata, donoseći tekovine modernog života, njegove prednosti i mane, najširim slojevima društva.

Krajem četrdesetih godina 20. veka Jugoslavija je imala visokih 75 procenata stanovništva koje je živelo na selu i bavilo se isključivo poljoprivredom, ali je do početka sedamdesetih procenat seoskog stanovništva pao na 38. Seosko je stanovništvo dolazilo u gradove i zapošljavalo se u rastućoj industriji. Ali i onaj deo populacije koji je ostajalo na selu nije ekonomski, prosvetno i kulturno skrađen i zanemaren (seoske škole i domovi kulture sa bibliotekama i bioskopskim salama postojali su u skoro svakom većem selu). Od pedesetih se u Jugoslaviji pokreće proizvodnja frižidera, radio aparata i televizora, motornih vozila, predmeta od plastike i odeće od veštačke tkanine. Do sredine sedamdesetih u celoj zemlji je izgrađen i veliki broj infrastrukturnih objekata: brana i nasipa za hidroelektrane, pruga i mostova, dok je na godišnjem nivou građeno i rekonstruisano na stotine kilometara puteva. Svakodnevni životni standard običnih ljudi stalno se podizao. Uvedeno je besplatno i kvalitetno školstvo i zdravstvo dostupno svima. Razvijala se popularna kultura, a stanovništvo je sticalo i potrošačke navike. U stalnom je porastu bio broj onih koji su posedovali telefon, televizor i privatni automobil, gradili sebi kuću ili se nadali dobijanju stana u društvenoj svojini. Radna mesta bila su stalna. U

emancipaciji žena učinjeni su ključni pomaci. Nikada do tada život ogromne većine stanovništva kod nas nije bio toliko korenito poboljšan u poređenju sa prethodnim generacijama.

U ondašnjoj Socijalističkoj Republici Srbiji na snazi je bio strateški plan razvoja. Srbija je do sedamdesetih godina 20. veka trebalo da sustigne razvijene zemlje Zapada, prelazeći iz pozicije srednje razvijenosti na stepen razvijene industrijske zemlje. I danas od vlasti slušamo kako se Srbija navodno nezadrživo razvija, ali se za vreme SFRJ uistinu tako i radilo. Već početkom šezdesetih u njenim je gradovima živelo 30 posto stanovništva, više nego ikada ranije. Početkom sedme decenije završena je izgradnja velikih industrijskih kompleksa u Nišu (elektronska industrija), Smederevu (železara), Kragujevcu (automobilska industrija), Pančevu (petrohemija), Trepči i Boru (topionice), kao i hidroelektrana Đerdap I i II. Ali je ubedljivo najveći i najskuplji projekat u SFRJ bila izgradnja pruge Beograd-Bar. Pruga je finansirana samo jednom trećinom iz saveznih fondova, a dve trećine iz fondova SR Srbije i SR Crne Gore. Posmatrano iz ugla današnje uporne antikomunističke histerije, potpuno je paradoksalnoda su baš srpski komunisti, izgradnjom pruge od Beograda do Jadrana, rešili stari

geopolitički problem Srbije u vezi sa izlaskom na more!

Jugoslavija je primala kredite i nepovratnu finansijsku pomoć sa Zapada, pre svega od SAD, ali ni to nije ništa neobično u kontekstu procesa modernizacije. Takva je finansijska pomoć davana i Južnoj Koreji, Tajvanu i Japanu. Problem je nastao kada je omogućeno da se zdužuje ne samo savezna država, već i republike i pokrajine. Tako da su postojale poteškoće prilikom izračunavanja ukupnog spoljnog duga zemlje.

Da li je jugoslovenska ekonomija i privredni razvoj bio realan i održiv na duže staze? Čini se da je odgovor negativan. Jugoslavija nije bila pošteđena ekonomske stagnacije, koja je osamdesetih postala akutna. Istorici bi, ipak, sa pravom mogli konstatovati sledeće: proces sistemске modernizacije u SFRJ, a samim tim i u Srbiji, potpuno je jedinstven na našim prostorima i ne može se po obimu i dubini uticaja na društvo meriti ni sa jednom prethodnom istorijskom epohom. Srbija je tek sredinom 20. veka u okviru socijalističke Jugoslavije i sa dva veka zakasnjenja pokušavala da uhvati korak sa industrijskom revolucijom započetom u 18. veku u Engleskoj. Uzimajući u obzir i činjenicu da industrijska revolucija započinje izumom parne mašine, koja je omogućila da čovekov rad više ne

zavisi isključivo od prirodnih sila (vode i vetra), ljudske i životinjske snage, mogli bi – uz dozu lucidnosti – zaključiti da smo tek u periodu socijalističke industrijalizacije ovladali i svojom prirodnom okolinom.

Povodom stogodišnjice od stvaranja Jugoslavije u prethodnim brojevima Pressinga bilo je reči o razlozima za njen nastanak, zatim političkoj situaciji u Kraljevini Jugoslaviji i sada, na kraju ovog netičićnog feljtona, i o iskustvu modernizacije u SFRJ. Svesno sam izbegao da pišem o jednopartijskoj državi, tenzijama između republičkih elita ili nacionalnom pitanju u okviru Druge Jugoslavije. Ne zato što mislim da su politička pitanja ovog perioda naše istorije nebitna, već stoga što smatram da smo takvim temama prezasićeni.

Raspadom Jugoslavije iz politike su sasvim nestali ozbiljni i planski naporci da se od Srbije napravi moderna zemlja. Rezultat je da decenijama tavorimo u tranziciji, a zapravo životnoj neizvesnosti koja pogarda i razdire široke slojeve stanovništva. Iz iskustva Jugoslavije možemo videti da i mali narodi ponekad mogu biti subjekti istorije. Ne znam da li je moguće ponoviti nešto slično, ali bi, za početak, mogli bar da razmišljamo o toj ideji. U slučaju da želimo, ako ne svetu, a ono makar dostojanstvenu budućnost.

Piše: Ivana Božić Miljković

Od južnog preko tužnog pa do turskog...

Sporedni igrači na sporednom toku

Reč sirovina u srpskom jeziku može imati širok spektar značenja u zavisnosti od objekta na koji se odnosi i prideva koji uz nju stoji. Kada je neko etiketiran kao sirovina, to znači da mu treba još mnogo rada na samom sebi da bi se uklopio u neke standarde „finalnog proizvoda humanog obličja“. Za vlasnika proizvodnog preduzeća, sirovina je ono što treba da nabavi što jeftinije i da od toga napravi finalni proizvod koji će prodavati po ceni koja donosi profit. U zemljama trećeg sveta, sirovina je uglavnom bogomdan poljoprivredni proizvod ili prirodni resurs, u čijoj eksploataciji učestvuje maksimalno obespravljeni radna snaga, a finansijske plodove ubira transnacionalna kompanija, ugrađujući sirovinu u finalni proizvod globalno poznatog brenda. Sama reč sirovina zvuči sirovo, bezvredno, ali ako joj prikačimo epitet strateška, onda stvari postaju složenije, a njena specifična težina daleko veća.

Strateške sirovine kao izraz moći

Strateške sirovine su, kako definicija kaže, one koje se koriste za proizvodnju proizvoda od opštег značaja za privredu, ulaze u sastav državnih robnih rezervi i imaju značaj i ulogu u obezbeđenju sigurnosti i jačanju odbrambenih snaga države. Ovim pojmom obuhvaćeni su energetski, mineralne sirovine, izvori pijaće vode, hrana, oružje i drugi proizvodi namenske industrije. Činjenica da su od izuzetne važnosti za državu, govori u prilog tome da država može biti njihov jedini vlasnik, odnosno da otuđenje nije opcija koju bi pod bilo kakvim uslovima trebalo razmatrati. Prevlast nad nalazištima strateških sirovina je, kroz istoriju bio povod za sukobe različitih razmara, a zemlje koje su važile za bogate sirovinske baze su često bile na meti osvajača. Napredak ljudskog društva u ovom poslednjem talasu globalizacije ogleda se u tome da

na međunarodnom nivou postoji snažna institucionalna infrastruktura sa zadatkom da spreči eventualni nastanak sukoba svetskih razmara, po bilo kom pitanju, pa i onom koje se tiče strateških sirovina. Da neće biti bilateralnih konfliktova koji proizilaze iz odnosa jači-slabiji, niko ne garantuje. U novijoj istoriji, više nego ikada ranije, ekonomski moći države određuju njen politički rejting i položaj u globalnim ekonomskim odnosima. Ako država ima sreće da su u prošlosti na njenoj teritoriji geografija i biologija ukrstile svoje najbolje potencijale, te da je obdarena rezervama retkih metala, nafte, gase i sličnih sirovina, onda će ona prirodno biti ekonomski bogata, ali, sa druge strane biće i predmet interesovanja drugih zemalja koje će, zavisno od drugih činilaca koji određuju njen kreditibilitet u međunarodnim odnosima nastojati da je ekonomski pokore i upravljaju njenim resursima ili da razviju neki oblik partnerstva

i saradnje koji bi bio u obostranom interesu. Oni koji poseduju, na primer, naftu i gas, jesu moći i ta moć im obezbeđuje pozicije sa obe strane ucena, ekonomskih malverzacija i političkih igara. Što bi narod rekao, može im se. Međutim, kakav je položaj ovih drugih zemalja, kao što je na primer naša, koje takvih sirovina nemaju ili imaju u nekim količinama koje ne pokrivaju potrebe domaćeg tržista? Podrazumeva se da ćemo ono što nemamo kupiti od onih koji imaju, ali tekovine dosadašnjeg procesa ekonomske globalizacije iznedrile su, i za male igrače poput nas, neke oblike saradnje i partnerstva gde možemo profitirati pomažući da se, na primer, nafta i gas iz tačke izobilja dopremi u ostale tačke Evrope. To ćinimo tako što ustupamo deo svoje teritorije i angažujemo raspoložive resurse i od te akcije imamo određenu ekonomsku korist. Zvuči jednostavno, ali pokazalo se da nije baš tako.

Strateško energetsko partnerstvo: kako to stabilno zvuči!

U globalnim okvirima, Srbija po veličini i broju stanovnika spada u red malih zemalja. U međunarodnim ekonomskim odnosima pripada grupi zemalja u tranziciji. Po nekim klasifikacijama mi smo siromašna zemlja, po drugim spadamo u grupu zemalja sa višim srednjim dohotkom. Svrstava nas ko gde stigne, a kako živimo, to samo mi znamo.

U Srbiji postoje nalazišta nafte i gasa, a istraživanja kažu da je njihova koncentracija najveća na lokalitetima na području Vojvodine. Procenjuje se da Srbija godišnje proizvede milion tona nafte, ali da ta količina zadovoljava svega oko 30% potreba domaćeg tržišta. Takođe, stručnjaci se slažu u oceni da je ta naša nafta, po kvalitetu znatno lošija od one koja vodi poreklo iz Kaspijskog basena ili nekih bliskoistočnih zemalja. Dakle, značajne količine nafte moramo da pazarimo na svetskom tržištu, a isto važi i za prirodnji gas. Blizina tržišta, kvalitet sirovina, dobra transportna infrastruktura, izdvojili su Rusiju kao vodećeg snabdevača prirodnim gasom za čitavu Evropu. Doduše, to snabdevanje je sa zapadnom Evropom često bilo na staklenim nogama i uslovljeno političkim odnosima između Rusije i EU, ali što se Rusije i Srbije tiče, većih problema koji bi zaustavili protok gasa, nije bilo.

Srbija kao i mnoge evropske zemlje, sa Rusijom ima odnos strateškog energetskog partnerstva. Ovaj oblik odnosa je proizvod evolucije međunarodnih ekonomskih odnosa i međunarodne trgovine koja čini njihov integralni deo, a koja osim bazične postavke: tržište, kupac, prodavac, prepoznaje i stimuliše razne druge oblike saradnje koje svim stranama donose ekonomsku korist. Strateško energetsko partnerstvo je odnos koji ima svoju političku dimenziju, što znači da se dogovara, sklapa i funkcioniše među državama koje imaju dobre političke odnose. Zatim, ima i ekonomsku dimenziju koja podrazumeva da to partnerstvo nije tek samo slovo na papiru, već da proizvodi ekonomске koristi za sve uključene strane. S obzirom da je to ugovorni odnos, znači da je pravno obavezujući za sve strane koje potpisom potvrde svoje učešće što čini pravnu dimenziju tog odnosa.

Južni tok

Ideja o strateškom energetskom partnerstvu

između Srbije i Rusije staro je koliko i te moderne institucije partnerstva po raznim pitanjima, dakle, oko deceniju i po. To partnerstvo je najsnažnije promovisano pre desetak godina kada je ruska firma „Gaspromneft“ za kupovinu Naftne industrije Srbije izbrojala 400 miliona evra plus obećanje da će završiti skladište gasa Banatski dvor. U okviru tog projekta promovisana je i ideja o gradnji gasovoda „Južni tok“. Ubrzo su na tu temu krenule političke i pravne pripreme, čiju je polaznu tačku, kao što je to običaj u međunarodnim ekonomskim odnosima, činio odgovarajući sporazum.

Sporazum o strateškom energetskom partnerstvu, odnosno saradnji u oblasti naftne i gasne privrede između Srbije i Rusije, imao je sledeće ciljeve: povećavanje energetske sigurnosti Srbije isporukama nafte i gasa iz Rusije; tranzit nafte i gasa kroz Srbiju u treće zemlje; proizvodnju naftnih derivata u Srbiji i modernizaciju kapaciteta za tu proizvodnju. Kao zajedničke aktivnosti, sporazum je predviđao: izgradnju gasovodnog sistema kroz Srbiju u okviru ruskog gasovoda Južni tok; izgradnju podzemnog skladišta gase Banatski dvor i rekonstrukciju i modernizaciju kompleksa Naftna industrija Srbije. Ovaj u startu ambiciozni projekat Južni tok podrazumevao je gradnju gasovoda čija bi se trasa kretala iz Rusije, preko Crnog mora do Bugarske. Odатle bi se odvajala dva pravca: jedan bi išao prema Grčkoj i preko Albanije, ispod Jadranskog mora, stizao do južne Italije; a drugi kroz Srbiju, Hrvatsku, Sloveniju do Austrije i drugih zemalja Evropske unije.

Izlisko je govoriti o tome koliko je pompežno najavlјivan ovaj projekat. Pratili smo početak gradnje na obali Crnog mora, bili spremni da uložimo oko milion evra za izgradnju, radovali se kada je u Šajkašu „pao prvi var“ budućeg gasovoda i svakom od ukupno 400km trase kroz Srbiju i godišnjem prihodu za koji se spekulisalo da će biti između 200 i 250 miliona evra. Izgledalo je da je naša sekira najzad našla cisternu sa medom. Onda smo se probudili, 2014. godine, kada je čitava priča obustavljena kao rezultat političkog i poslovnog razmimoilaženja Rusije i EU. Navodno, razlog neslaganja dveju evropskih supersila bio je to što je EU uskratila Rusiji pravo da istovremeno vodi glavnu reč u snabdevanju gasom i da bude vlasnik gasovoda. Tipična priča o slonovima koji se biju na teritoriji koja je na pola puta između njihovih staništa. Oni se povuku gotovo neozleđeni, a to poprište bitke na kome ostaje pustoš je

ovde kod nas i u komšiluku koji se nadao sličnim benefitima.

Kad smo već kod slonova...

Činjenicu da Rusija u međunarodnim odnosima važi za zemlju bogatu naftom i prebogatu prirodnim gasom, mnoge evropske zemlje vide kao pretnju u smislu da će ta energetska moć biti podstrek i za jačanje drugih aspekata njene moći. Imajući to u vidu, logično je bilo očekivati da nekako odreaguju na „Južni tok“. U periodu kad je priča o „Južnom toku“ bila na vrhuncu popularnosti, a pod izgovorom da je zapanjujućim evropskim zemljama potrebno snabdevanje gasom iz više pravaca, SAD, uz pomoć i podršku EU istupa sa idejom o gradnji gasovoda koji bi polazio iz Irana i Azerbejdžana i drugih zemalja tog regiona. Trasom gasovoda dugačkom 3.300 kilometara, pod nazivom „Nabuko“, koja bi prošla preko Turske, Rumunije, Bugarske, Mađarske i Austrije omogućilo bi se snabdevanje evropskog tržišta gasom, a što je u konstelaciji ovih aktera međunarodnih odnosa još važnije, smanjila bi se energetska zavisnost od Rusije. Sporazum o pripremama za gradnju tog gasovoda potpisana je u julu 2009. godine u Ankari od strane zemalja kroz koje treba gasovod da prođe, uz prisustvo predstavnika SAD i EU koja bi učestvovala u njegovoj gradnji i eksploataciji. Priča o ovom gasovodu, koji je okupio sva zvučna imena naftne industrije iz zemalja učesnica, završena je negde 2013. godine, navodno njihovom preorientacijom sa ovog na drugi projekat pod nazivom „Transjadranski gasovod“. I tako, „Nabuko je puk'o“ setih se ja naslova iz niškog dnevnog lista od pre desetak godina, koji se odnosio na otkazivanje izvođenja istomene opere na Letnjoj pozornici u Nišu, u poslednji čas.

Turski tok

Iza ovog projekta stoji, naravno, Rusija: njene rezerve gasa, saradnja sa Turskom i ono što je ostalo od „Južnog toka“. Smisao izgradnje gasovoda „Turski tok“ je da crnomorskim kanalima doprema gas iz Rusije u Tursku. Prvobitna zamisao je bila da gasovod kreće iz primorskog grada Anape, zatim ispod Crnog mora ide do Turske i završava se kod mesta Ipsale na grčko-turskoj granici. A onda su nadležni uočili da bi se moglo iskoristiti ono što je ostalo od „Južnog toka“, te da se tranzit

i isporuka ruskog gasa može proširiti i na Bugarsku, Srbiju, Mađarsku i Slovačku. Ako pođemo od uslovljenosti političkih odnosa i uspešnosti realizacije ovakvog projekta, onda je vrlo logična preorijentacija Rusije sa partnerstva sa EU, na partnerstvo sa Turskom. Posledica je da poslovni odnos dva partnera od kojih jedan ima značajno manju političku i ekonomsku specifičnu težinu neće rezultirati ekonomskim benefitima kao što bi bilo da su Rusija i EU ostale u igri i da je „Južni tok“ dobio planirani epilog. Srbija će, ako ovaj projekat zaživi, godišnje prihodovati svega 50 miliona evra od tranzitnih taksi, što je četvrtina onoga što bi dobila od učešća u „Južnom toku“. Međutim, ovo je jedna od situacija u kojoj je važno učestvovati, biti deo tog društva i ako smo već prinuđeni da kupujemo gas, ustupanje dela teritorije za tranzit, uz pristojnu naknadu je najmanje što za našu ekonomiju možemo učiniti.

U suštini projekta „Turski tok“, bar ovog pravca koji vodi iz Rusije, preko Turske do granice sa Grčkom, bilo je važno da su partneri, što se tiče odnosa sa EU na istoj strani. Ovaj drugi pravac, kojim se revitalizuje „Južni tok“, podrazumeva kompromis između Rusije i EU i otklanjanje svih nesporazuma i nepravilnosti koje su dovele do propasti „Južnog toka“. Na greškama se uči, a ovaj poligon za učenje nije jeftin.

Sve teče, ništa se ne menja

Od početka veka do danas bilo je više nacrta projekata koji su predviđali mogućnost da se Srbija nađe na tranzitnom putu nafte i gasa između tačke A i tačke B. Sredinom prošle decenije bila je vrlo aktuelna priča o izgradnji Panevropskog naftovoda čije bi polazište bila rumunska crnomorska luka Konstanca, koji bi išao preko Bukurešta, Beograda, Zagreba, Ljubljane do Trsta u Italiji, a odатle dalje prema Zapadnoj Evropi. Tačka A bi bio Crnomorski region, uključujući i Rusiju, odašće bi se nafta transportovala prema zemljama Evropske unije, a na trasi naftovoda bi bila prisutna i Srbija sa svim pogodnostima koje to prisustvo obezbeđuje. Međutim, taj projekat je ostao na nivou pompeznog najave koje se mediji ili neki ekonomski analitičari ponekad sete pa predlažu razne varijante revitalizacije, popunjavajući novinski prostor koji im je dodeljen.

Kad smo već kod medija, naftovodi i gasovodi su, baš zbog burne istorije raznih projekata, veoma interesantna i zahvalna medijska tema. Sa jedne strane su novi projekti, kao što je na primer, Transanadolijski gasovod „TANAP“, koji se nastavlja na gorepomenuti „Transjadranski“. Srbija, za sada nije deo tog projekta, ali budno pratimo dešavanja pa, ko zna, u petnaestoj fazi gradnje, možda bude političke volje i ekonomskog interesa da se napravi i koji kilometar cevi kroz Srbiju. Sa druge strane, opsežno se prati i analizira novi/stari „Južni tok“. Ima tu veoma

optimističnih pogleda u budućnost, spekulacija sa brojkama, te eseja na temu šta Putin i Erdogan, a šta EU misle na zadatu temu. Naravno, ako ćemo već biti deo te konstrukcije, važno je i naše mišljenje, a ono što smo prvo zamislili i sproveli u delo jeste da preduzeće „Južni tok“ prekrstimo u „Srpski tok“. Taj „Srpski tok“ će, u okviru projekta „Turski tok“ graditi trasu gasovoda od Bugarske do Srbije. Vreme će pokazati da li smo promenom imena „razbili maler“ i da li će gas ovog puta ići svojim tokom ili će biti zaustavljen pod ukrštenim mačevima političko-ekonomskih interesa Moskve i Brisela.

Kada bi grafički prikazali sve dosadašnje naftno-gasne projekte i učešće Srbije u njima, grafik bi ličio na Kondratjeve privredne cikluse, ili još bolje, na onu ilustraciju iz „Malog princa“ na kojoj masa ljudi vidi šešir, dok sami autor zna da je nacrtao slona koga je pojeo zmijski car.

Do sada su ovi naftno-gasni projekti, bar što se Srbije tiče, bili u skladu sa onom narodnom „tresla se gora, rodio se miš“. Niko ne zna šta budućnost nosi, ali izvesno je da će u aktuelnim geopolitičkim odnosima, balans Srbije između Istoka i Zapada, biti još dugo njen modus vivendi odgovoran za mnoge aspekte života u Srbiji, između ostalog i za njen položaj u aktuelnim i budućim projektima u čijem su fokusu strateški energenti.

Piše: Vladan Stojiljković

Priča o Bogdanu Vidanoviću, prvom srpskom serijskom ubici (2)

Niški Džek Trbosek

Niš, raskrsnica Balkana, tridesetih godina prošlog veka krupnim koracima žurio je da sustigne evropske prestonice i gradove. Unjemu se slivala intelektualna, politička i privredna elita, tursku kraldrmu i krivudave sokake zamenjuju široke i uređene ulice koje osvetljavaju ulične svetiljke. Pored uličnih zaprega i fijakera projuri i pokoji automobil, a s vremenom na vreme čuje se i zvono tramvaja. Uzdižu se fabrički dimnjaci i niču nova naselja ljudi koji u potrazi za egzistencijom veruju u novo doba industrijske revolucije. Između svega toga na ulicama grada pojavljuje se nova vrsta predatora, do tada nepoznata na ovim prostorima – serijski ubica...

KRV NA „CRNOM PUTU”

Kraj oko Železničke stanice, u zapadnom predgrađu Niša, između dva rata važio je za jedan od najnesigurnijih delova grada. Ovaj slabo osvetljeni kraj bio je stisnut romskom mahalom sa severne strane i, tada još šumovitim i slabo naseljenim, bubenjskim brdom sa južne strane.

Između Inženjerijske kasarne, Dravske ulice i Leskovačkog druma nalazilo se svega 13 kuća. Iznad njih, na mestu Dravske, Mostarske i Ulice Đure Jakšića nalazili su se poljana, njive i pašnjaci. Na ravnjima, nižim delovima prema Železničkoj stanici, zapadno od današnje Kajmakčalanske ulice, bile su baštne sa dolapima izvesnih Kacikinih, poreklom Grka. Na mestu na kome je danas kineski tržni centar, preko puta glavne železničke stanice, nalazila se predionica pamuka, tada poznata kao Kacikina fabrika. Pored nje je prolazio put za Prokuplje i tu se negde završavala zona naselja.

Oko Železničke stanice su egzistirale brojne kafane i prenoćišta jer je niški železnički čvor bio na ruti „Orijent ekspreса“ i arterijska

saobraćajnica koja je povezivala Istok i Zapad.

Oko same stanice i ovih objekata „muvali“ su se razni sumnjivi tipovi, džeparoši, kesaroši i dame lakog morala u potrazi za svojim mušterijama. O redu, bezbednosti i kontroli putnika na niškoj železničkoj stanici brinuli su pripadnici Komesarijata železničke policije ali je njihov rad bio usredsređen na samu oblast stanice. O bezbednosti oko nje brinula je policijska patrola ali su i njeni pripadnici izbegavali da u noćnim satima zalaze u mračne i neosvetljene delove predgrađa. Izgredi su bili svakodnevni, pljačke, tuče i razbojništva gotovo uobičajeni, ali ono što se desilo u noći između 21. i 22. septembra 1930. godine zaprepastilo je sve u gradu na Nišavi. U jednom od sporednih sokaka pronađen je izmasakrirani leš mlade žene. Istragom je utvrđeno da se radi o dvadesetogodišnjoj Stani Nikolić Cani, radnici obližnje fabrike obuće. U predelu grudi imala je nekoliko ubodnih rana nanesenih oštricom. Nesrećna žena je uz to bila i silovana, kako se činilo, neposredno nakon umorstva. Među građanima se brzo raširila priča da joj je ubica čak i pio krv, pa su u gradu i okolini počele da kruže

glasine o „ubici vampiru“.

Prva sumnja tokom istrage pala je na tehničkog direktora fabrike koža (kasnije je ova fabrika dobila naziv Đuka Dinić), Huga Telčnera, poreklom Austrijanca, jer je policijskom istragom ustanovljeno da je bio u intimnoj vezi sa ubijenom koja je tamo radila kao higijeničarka. Veza Telčnera sa nekoliko godina mlađom žrtvom, bila je poznata većini njihovih kolega. Znalo se i to da ga je često posećivala u njegovom stanu i da je bio zaljubljen u nju. Često su viđani u niškim kafanama i bioskopima. Telčneru je impovalo da pokaže kako ima mladu i lepu ljubavnicu a Stani je odgovarao njegov materijalni i društveni status. Uz ljubav je rasla i ljubomora pošto je Stana, prema izjavama osoba iz njenog okruženja, imala veze i sa drugim muškarcima. Ona i majka su živele u delu grada gde su bili smešteni uglavnom oni skromnijeg imovinskog stanja, u Gvozdenoj ulici u kraju oko Železničke stanice. U Hugu Telčneru ona je videla neku vrstu materijalne sigurnosti.

Policija je tako pošla od prepostavke da je Cana stradala od nekog od njenih ljubavnika

koji je to učinio u nastupu Ijubomore. Prva sumnja pala je baš na Huga Telčnera za koga se znalo da je Stani često prebacivao zbog veza koje je imala sa drugim muškarcima. I neki svedoci su potvrdili da su prisustvovali žučnim raspravama između njih dvoje na tu temu. Policija je došla do saznanja da je on kobne večeri imao sastanak sa Stanom u njegovom stanu i da je zatim krenuo da je otpriće do kuće. Napustili su njegov stan oko 22 sata i, prema njegovoj priči, pratilo ju je preko tadašnjeg vašarišta (danas Trga kralja Aleksandra) sve do tadašnje Dubrovačke ulice a zatim su se rastali kod kafane "Kruna" (nalazila se na lokaciji oko rampe preko puta današnje kafane „Stara Drina“). Telčner je tvrdio da je već u 23 sata bio u svom stanu. Policija se međutim odlučila i na drugi korak – izvršila je pretres Telčnerovog stana. Smatrali su da će na taj način doći do nekog materijalnog dokaza koji bi Telčnera doveo u

vezu sa ubistvom Stane Nikolić. I, naizgled, inspektorima se posrećilo – kod Telčnera je pronađena okrvavljenja maramica. Međutim, on je tvrdio kako je Stani dok je boravila u njegovom stanu procurila krv iz nosa, iskoristio je svoju maramicu da je obriše a zatim je ostavio na stolu. Ipak, ovo je bilo dovoljno da postane glavni osumnjičeni te je odmah uhapšen.

Treba imati u vidu da su istražne radnje tadašnje policije bile više usmerene na klasične a ne forenzičke metode koje bi mogle da daju precizne podatke o tragovima, kao što je analiza krvi ili drugih segmenata koji bi mogli nedvosmisleno da dokazu ili istragu usmere u dobrom pravcu. Javnost u Nišu se uzbukala, gradom su kolale razne priče, naročito podstaknute razlikom u godinama i socijalnom statusu između žrtve i osumnjičenog. Krugovi oko socijalističkih i komunističkih pokreta potencirali su razvratni

život optuženog i bahati odnos prema radničkoj klasi. Međutim, policijskim službenicima i tužilaštvu je sve izgledalo previše jednostavno. Jedini svedok iz te kobne noći bio je čuvan Železničke radionice koji je čuo krike, istražao napolje i pronašao ženu u smrtnom ropcu, a na oko stotinak metara primetio ljudsku priliku koja se trčeći udaljavala. Svedok nije mogao da potvrdi da je to bio Hugo Telčner jer je u kraju bio gotovo potpuni mrak. Telčner se, s druge strane, držao svoje priče o tragovima krvi na maramici i da je otpratio Stani Nikolić do dela grada odakle je ona otišla sama. Oni koji su poznavali Telčnera tvrdili su da on nije bio kadar da izvrši takav zločin. Uprkos određenim indicijama, tužilac nije mogao da konkretnim dokazima ubedi sud da je ubica nesrećne devojke Hugo Telčner i on je ubrzo oslobođen.

UBICA ILI UBICE?

Javnost Niša lomila je neko vreme kopljia oko toga da li je odluka o oslobođanju potencijalnog ubice ispravna ali je ceo slučaj postepeno padalo u zaborav. Tu i tamo za kafanskim stolom ili u kuloarima pomenula bi se priča o „niškom vampиру“, kako su ga nazvali, ali je sećanje na zločin lagano bledelo. S obzirom da se nisu pojavljivali drugi dokazi ili okolnosti o slučaju i da je žrtva bila iz siromašnijeg sloja, niška policija je stavila predmet „niški vampir“ ad acta.

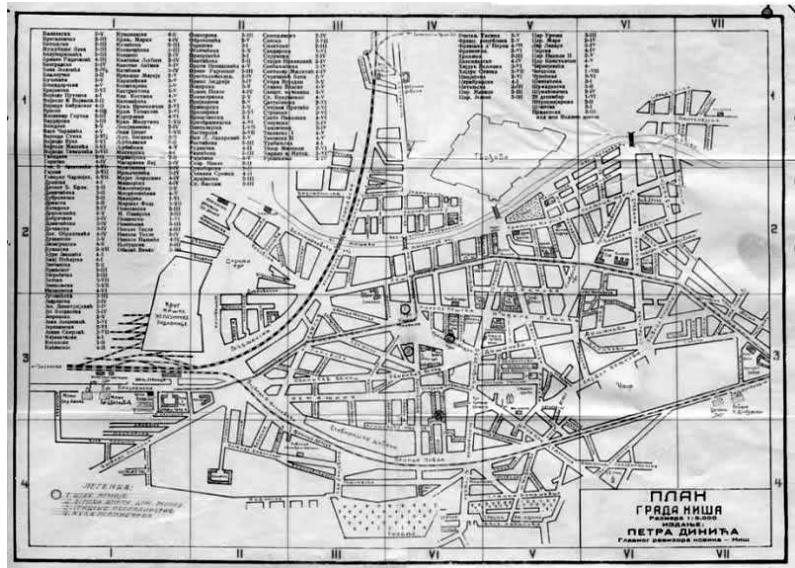
U kriminalistici, naročito u delu koji se bavi serijskim ubicama, postoji teza da se kod njih javljaju periode, odnosno određeni razmaci između vršenja krivičnih dela. Ove periode mogu da budu vremenski kraće ili duže u zavisnosti od poriva koji ih nagoni da na taj način zadovolje svoju želju. U slučaju niškog ubice trebalo je da prođu nepune dve godine pa da grad potrese još jedan takav zločin. Ali ovog puta stradale su dve žene, majka i čerka koje su živele na zapadnoj periferiji grada, tačnije na putu koji iz grada vodi prema selu Medoševac, u Sarajevskoj broj 87, neposredno ispod tadašnje Železničke ložionice. U svojoj kući, na krajnje surov način, ubijene su Zorica Zojka Đorđević Pemetarac i njena čerka Leposava. Ujutru oko sedam sati obavešten je dežurni policijski službenik da je u kući nesrećnih žena izvršena krađa, odnosno da je kuća obijena. Rano toga jutra mlekar koji je stalno donosi mleko ovoj porodici zakucao je na prozor i razudio dvanaestogodišnjeg Đuru Stankovića koji je služio u kući Pemetarčevih. Kada je dečak izšao da preuzme boce sa

mlekom, mlekadžija ga je upitao zašto su vrata na kuhinji širom otvorena. Dečak je ušao kroz njih, video ispreturne stvari, uplašio se i uzbunio prolaznike na ulici koji su dotrčali do sedišta četvrtog kvarta (kod današnje Autobuske stanice) i obavestili policiju. Kada su stigli na mesto događaja, policajci su zatekli stravičan prizor. Gotovo neposredno jedna pored druge, u lokvama krvi, ležale su majka Zorica, stara 84 godine i njena 40-godišnja čerka Leposava.

Dvostruko ubistvo koje se dogodilo u noći između 16. i 17. maja 1932. godine izazvalo je pravu buru u javnosti. Pre svega jer je porodica Pemetarac bila čuvena čorbadžijska familija starog Niša. Stevan Đorđević Pemetarac bio je trgovac, ugledan i imućan čovek svog vremena. Bavio se bankarstvom i bio u upravnim odborima Niške štedionice, Prometne banke i još nekih finansijskih institucija. Umro je 1900. godine i za sobom ostavio četiri kćerke, četiri sina i veliki imetak. Sinovi su mu bili uspešni poslovni ljudi od kojih je jedan radio u Beogradu, drugi u Parizu, treći u Americi, dok je najmlađi poginuo u Velikom ratu. Dve kćeri bile su udate za više oficire a dve za ugledne industrijalce. Leposava je bila udata za kapetana Petrovića koji je takođe poginuo u Velikom ratu i sa njim imala dva sina, koji su bili vojna lica. Odmah je okarakterisano da je motiv ubistva ovih žena iz imućne porodice – koristojublje.

Nakon što su napravili slike leševa i mesta zločina a doktor utvrdio način na koji je došlo do smrtnog ishoda, policijski službenici su pokušali da rekonstruišu zločin i to su opisali na sledeći način: "Nepoznati razbojnici su prvo obili vrata na kuhinji a zatim i vrata od Leposavine sobe. Leposava je čula buku, probudila se, ustala i ognula stari kaput u kome i pronađena. Razbojnici su ušli u sobu pa je došlo je do gušanja, Leposava je pokušavala da se odbrani, što svedoče posekotine po rukama. Pošto su bili snažniji i brojniji, savladali su je a onda je dobila jedan ubod u stomak i dva u grudi od kojih je preminula. Njen leš je nađen kako leži preko kreveta. Njena majka Zorica, koja je spavala u susednoj sobi, čula je buku i krenula ka prostoriji svoje čerke ali čim su je razbojnici ugledali, zadali su joj tri snažna udarca noževima od kojih je odmah preminula. Zločin se najverovatnije dogodio između 22 i 23 časa. Nakon izvršenog dela razbojnici su izšli iz kuće istim putem i uputili se prema Nišavi na šta navodi trag obuće koji vodi do same rečne obale i tu se gubi. Sa druge obale reke nalazile su se

ciglana Ganeta Simonovića i Nikolića a dalje su sela Medoševac i Popovac." Javnost Niša bila je ogorčena ovako gnušnim zločinom. Okupljala se u masama ispred Uprave policije i na ulicama grada, tražeći da se počiniovi odmah pronađu. Istovremeno se u grad uvkakao strah, naročito periferiji. Kapije su zaključavane sa prvim mramom a po noći se izlazio samo ako se mora. Oni paranojničiji počeli su da postavljaju rešetke na prozorima i vratima. Uprkos naporima policije da rasvetli ovaj gnušni zločin, istraga se vrtela u mestu. Glavni svedok, sluga Đura Stanković, ponavljao je da nije ništa čuo kao ni Ljubomir, Zoričin sin koji stanuje u istom dvorištu. On je tvrdio da je kući stigao oko ponoći, u malo pripitom stanju jer se zadržao u jednoj od kafana, i da nije primetio ništa. Iako se istraga od samog početka usmerila na zločin koji je počinila navodna razbojnička grupa, pretragom stana ubijenih žena došlo se do nekih interesantnih činjenica.

Ubijena Leposava imala je u svom stanu revolver i pušku tipa Manliher 1898 ali oni nisu pronađeni pretresom i popisom stvari. Činovnik Uprave grada Vasilije Popović detaljno je pretraživao svaki deo kuće i popisivao pronađene vredne stvari. Tako je u sobi Leposave na dnu obijenog sanduka pronađeno 98 obveznica ratne odštete velike vrednosti, a pretpostavljalo se da je odneseno oko 130 ovakvih obveznica, jedan zlatni ženski sat, novac iz torbe ubijene Leposave i srebrno posuđe iz salona. Sve u svemu, bile su ovo nepouzdane činjenice jer niko nije tačno znao kolike i koje vrednosti su žene držale u kući. Sin Leposave Pemetarac, Borivoje Petrović, inače pitomac narednik u Beogradu,

odmah po dojavi doputovao je u Niš. On je islednicima pokazao i tajnu pregradu u kući u kojoj je pronađeno oko 2.500 dinara i sto kovanica srebrnog novca. Od pitomca Gojkovića islednici su saznali i o određenim okolnostima u okviru porodice, poremećenim odnosima ali i o jednoj svađi i sukobu između Leposave i njihovih prethodnih slugu koji se dogodio neko vreme pre zločina. Kada je boravio u kući za vreme uskrsnjih praznika, Borivoje je prisustvovao jednoj žučnoj raspravi između svoje majke i sluškinje Dese koja je kod njih radila godinu dana. U njihovu raspravu umešao se i Desin muž. Trebalо je da im Leposava plati 250 dinara ali im je od te sume navodno odbila 100 dinara na ime kukuruza koji im je ranije dala. Insistirali su da im se isplati cela suma i na kraju besni napustili kuću. Borivoje je napomenuo da oni dobro poznaju raspored u kući i navike Pemetarskih, verovatno aludirajući na to da su oni mogli biti inicijatori ovog zločina. Međutim, saslušavanjem osumnjičenih ustanovljeno je da oni imaju alibi i da nikako nisu mogli da učestvuju u zločinu. Istraga se fokusirala na pronalazak bande razbojnika koja pljačka i ubija. Postavlja se pitanje zašto nisu uzeti i otisci tragova koji su uočeni na imanju i oko njega. Mišljenje policijskih islednika baziralo se na tome da ovako nešto nije mogao da uradi jedan čovek, već više njih koji su možda došli iz nekog drugog mesta u Niš. Proči će nekoliko meseci dok shvate koliko su pogrešili. Ubistvo Pemetarčevih propratila je sva štampa toga vremena i vrlo ogorčeno i kritički napadala policiju i vlasti jer je istraga bila veoma loša i bez rezultata.

Društvo je slobodno onoliko koliko i softver koji koristi

*«Free software is software that respects your freedom
and the social solidarity of your community.*

So it's free as in freedom.»

Richard Stallman

**FREE
SOFTWARE.**

**FREE
SOCIETY.**

FSF.ORG

Konstantni razvoj u oblasti informacionih tehnologija doprinoeo je da računari postanu deo naše privatne i poslovne svakodnevice, a informacije najvrednija roba. Prosečni korisnik rastrgnut je prividnom slobodom izbora (i visinom svojih prihoda) između vlasničkih softvera kompanija Microsoft i Apple. Nasuprot njihovom korporacijskom monopolu, ravnotežu u IT univerzumu uspostavljaju slobodni softveri koji poslednjih godina osvajaju simpatije i običnih korisnika.

Korpus ljudskih prava mogao bi da bude bogatiji za još jedno ljudsko pravo iz domena računarskih tehnika. Ali, trenutno je sve na nivou jednog velikog slobodnog pokreta koji se svojim znanjem i inovacijama borи protiv komercijalnih korporacija gde prednjače kompanije Microsoft i Apple čije UNIX platforme već dobro poznaje većina modernog sveta. Nasuprot njima, razvija se čitav jedan slobodni svet, GNU sistema, u kome se softveri mogu koristiti, poboljšavati i distribuirati bez ikakve obavezne komercijalne nadoknade. Naravno, i ovakvi softveri rade i koriste se pod odgovarajućim licencama koje su tu, između ostalog, i da ih zaštite od zloupotrebe i komercijalizacije, odnosno naplate njihove upotrebe.

Slobodni vs otvoreni softver

Pod slobodnim softverom (engl. free software) podrazumeva se softver koji korisniku daje slobodu da ga pokreće, presnimava, distribuira, proučava, menja i poboljšava bez ikakvih restrikcija. Na to ukazuju i četiri vrste sloboda za korisnike:

- Sloboda 0: Sloboda pokretanja programa u bilo koje svrhe.
- Sloboda 1: Sloboda proučavanja rada programa i prilagođavanja svojim potrebama.
- Sloboda 2: Sloboda distribuiranja presnimaka kako biste pomogli svojim bližnjima.
- Sloboda 3: Sloboda poboljšavanja programa i ustupanje vaših poboljšanja javnosti u korist cele zajednice.

Slobodni softver predstavlja posedovanje kontrole nad tehnologijom koju koristimo u našim domovima, školama i na poslu, gde računari rade u korist nas i društva a ne u korist privatnih softverskih kompanija i vlada koje bi da nas ograničavaju i prate.

Od slobodnog softvera (free software) treba razlikovati otvoreni softver (engl. open source software). Otvoreni softver odnosi se na softver čiji je izvorni kod dostupan unutar "open source" licence svim korisnicima koji ga mogu menjati, prepravljati i poboljšavati njegov sadržaj. Uz "open source" programe dolazi i čitav izvorni kod u nekom programskom jeziku, što nije slučaj sa plaćenim softverom. Grupa pojedinaca predstavila je 1998. godine termin "open source" koji bi zamenio termin "free software". Taj potez

označio je početak open source softvera koji se mogao slobodno preuzimati sa interneta, dok je bilo moguće videti i prepravljati njegov izvorni kod. Sam cilj otvorenog softvera je napraviti programe razumljivijim i dostupnijim. Primeri otvorenog softvera: LibreOffice (obrada teksta), VirtualDub (obrada filma), Blender 3D (3D modeliranje), Audacity (obrada zvuka), VLC (gledanje video sadržaja), Mozilla (web pretraživač), Inkscape (izrada grafike) ...

Preko trideset godina neprofitna organizacija The Free Software Fondation (FSF) brani prava svih korisnika softvera. Osnovao ju je 1985. godine američki informatičar i politički aktivista, Richard Stalman (engl. Richard Matthew Stallman), kako bi pružala logističku, pravnu i finansijsku podršku projektu GNU. Stalman se za kompjutere zainteresovao još u srednjoj školi, a kao student na Harvardu postao je jedan od prvih hakera. Poznat je po svojoj izreci da "softver će biti slobodan" (engl. software will be free). U cilju stvaranja UNIX kompatibilnog operativnog sistema, Stalman je, napustivši Masačusetski tehnološki institut, 27. septembra 1983. godine objavio Projekat GNU (GNU sistem ili prosti GNU) koji je slobodan softver. GNU je

akronim za "GNU's Not Unix" (GNU nije Unix). Fondacija za slobodni softver jedna je od najuspešnijih na polju kompjuterske kulture. Predvodi je zajednica etički orijentisanih programera iz celog sveta koji su posvećeni ciljevima slobode i deljenja. Ipak, jedinstveni uspeh ovog pokreta prvenstveno zavisi od širenja znanja sa prijateljima, komšijama i kolegama sa posla o opasnostima kao što su nepostojanje slobode softvera i gubljenje društvene kontrole nad kompjuterima.

Projekat GNU

GNU je operativni sistem sastavljen isključivo od slobodnog softvera. Njegovo ime je rekurzivna skraćenica za "GNU nije Unix" ("GNU's Not Unix"), a stvoren je kao potpuno kompatibilni operativni sistem UNIX-a.

GNU sistem se obično koristi u kombinaciji sa Linux kernelom koji je 1991. godine napisao Linus Torvalds van projekta GNU. Ova kombinacija čini potpuno funkcionalan operativni sistem GNU/Linux, koji se često pogrešno naziva samo "Linux".

U početku je Linux razvijan i korišćen od strane entuzijasta, dok danas već ima podršku velikih korporacija poput: IBM, Hewlett-Packard, Novell. Pored upotrebe u serverima, ušao je i u upotrebu na ličnim kompjuterima. Iako je originalno razvijen za Intel 386 mikroprocesore, Linux danas podržava niz mikroprocesora i računarskih platformi.

Kako bi osigurali da GNU softver ostane slobodan, 1989. godine izdata je prva verzija GNU javne licence. Ona daje pravo svima koji prime program da ga pokreću, kopiraju, menjaju i distribuiraju. Istovremeno, licenca brani nametanje ograničenja na dalje raspodeljene kopije. Ova ideja naziva se copyleft (engl. copy-left, igra rečima prema copyright: pravo umnožavanja; autorsko pravo).

Prema rečima Stalmana: "Korišćenje slobodnog softvera je politički i etički izbor koji potvrđuje pravo na učenje i deljenje onoga što smo naučili sa drugima. Slobodni softver je postao osnova društva koje uči gde delimo naše znanje tako da drugi mogu da ga nadograde i uživaju."

Kako se GNU programi mogu koristiti i samostalno, često se mogu naći komponente ovih programa (GNU-ov skup alata) instalirane na vlasničkim UNIX sistemima umesto prvočitnih UNIX programa. Mnogi koji rade na razvoju softvera koriste GNU skup alata i na drugim sistemima (Microsoft Windows, Mac OS X...).

Linux distribucija

Linux distribuciju čini operacijski sastav koji čine Linux kernel (sa pogonskim programima), GNU sistemski i aplikacijski programi, Xorg grafički server i grafičko okruženje. Svaka distribucija prilagođena je željama autora i korisnika.

Kao i većina drugih modernih sistema, Linux kernel napravljen je po uzoru na UNIX. Glavna funkcija kernela je potpuna apstrakcija i virtualizacija svih hardverskih komponenti. U kernelu je implementirana i funkcionalnost multitaskinga, kontrola procesa, kontrola memorije i dr.

Skoro ceo kernel programiran je u programskom jeziku C, dok su kritični delovi pisani u assembleru. Kao kompajler se uglavnom koristi gcc jer on omogućava jednostavno portiranje sistema za druge arhitekture (zato je Linux toliko i rasprostranjen).

Na osnovu toga kako se softver distribuira uz pojedinu distribuciju, sve distribucije se dele na:

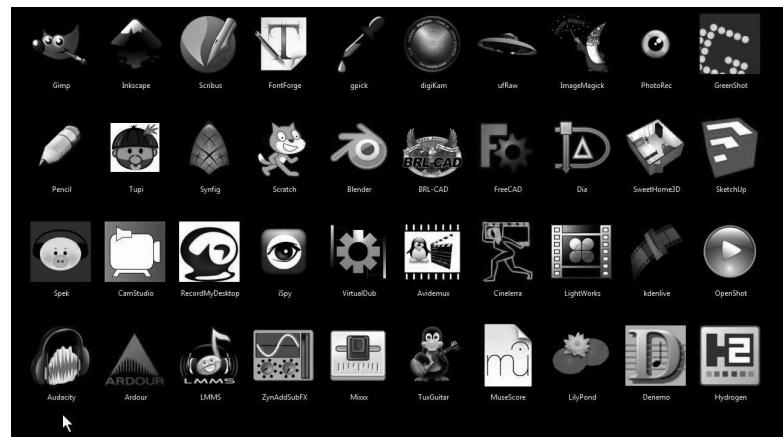
- Distribucije softvera u izvornom kodu (Gentoo)
- Distribucije softvera u predviđenim paketima (rpm i dpkg)
- RPM distribucije (RHEL, Fedora, Mandriva, PCLinuxOS, OpenSuse)
- Distribucije vrste Debian (Debian, Ubuntu, Xandros, Mepis, Knoppix, Sidux i dr.)
- Izvršni programi ili skripte koji sami instaliraju softver.

U početku je prodror Linuxa u poslovni svet usporavač činjenica da su nedostajali mnogi profesionalni programi, dok su privatni korisnici izbegavali Linux jer se igre uglavnom ne rade za ovu vrstu platforme. Poseban problem bili su i pogonski programi, odnosno drajveri, nesuglasice oko stavova po pitanju slobodnog softvera,

kao i brz i pomalo divlji razvoj Linux jezgra. Međutim, vremenom je nastalo više Linux distribucija prilagođenih početnicima, LiveCD koncept koji je korisnicima omogućavao podizanje sistema sa CD/DVD-ja i USB-a kako bi isprobali Linux bez pisanja po disku, ali i omogućavao instalaciju na korisnikov disk.

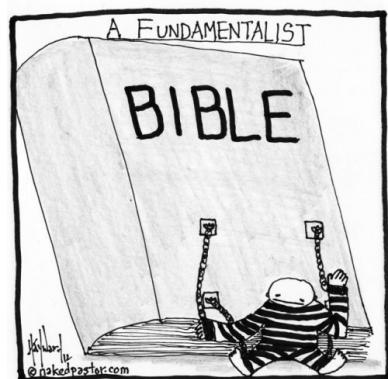
Za razliku od mnogih oblasti gde zaostajemo za svetom, u upotrebi slobodnih softvera ipak držimo korak sa ostatkom razvijenog sveta. Jedan od razloga svakako je taj što se danas mnogi računari na našem tržištu prodaju sa nekom već instaliranim distribucijom Linuxa, koje gotovo i da ne zaostaju za popularnim Windowsom ili Macom. Korisnici koji ipak odluče na ne preinstaliraju originalno dobijeni softver, jako brzo spoznaju šta znači prijatno korisničko iskustvo oslobođeno pritiska od bezbrojnih apdejtova ali i straha od virusa. Takođe, za razliku od najnovijih verzija UNIX-a, gde tokom rada niste svesni koji sve pozadinski programi crpe vaš računar, kod GNU-a ste vi ti koji određuju svaki naredni korak svog računara i, u zavisnosti od podešavanja, morate dozvoliti da računar izvrši neku od zadatih operacija ličnim odobrenjem. Oni sa malo više programerskog znanja mogu čak i više prilagođavati pojedine segmente programa koje koriste ali onda su dužni da sve svoje inovacije i poboljšanja podele sa GNU zajednicom, na što ih obavezuje copyleft licenca.

Piše: Aleksandar Stošić

Osnove verskog fundamentalizma

Kada sam se prvi put susreo s pojmom verski fundamentalizam mislio sam da je isključivo vezan za islamski svet. Asocijacija je po nekom automatizmu vukla ka teroristima Al Kaide i Islamskoj Državi, ka bombašima samoubicama i militantnim džihadistima koji mašu kalašnjikovima dok se voze pustinjskim prerijskim, u većitom ratnom pohodu u težnji da unište sav hrišćanski svet. Ovo je bilo klasično laičko poimanje društvene stvarnosti jednog novijeg fenomena u istoriji ljudskog društva, koji predstavlja negativnu stranu religije i može da bude jako opasan.

Istorija novijih fundamentalizama koja je u centru naših zapažanja zapravo je počela u drugoj polovini 70-ih godina prošlog veka. U tom kontekstu osvrnuću se na nekoliko dogadaja koji su nagovestili da se stvari kreću u tom pravcu.

Izraelska partija rada je na majske parlamentarnim izborima 1977. godine prvi put u istoriji te države doživela težak poraz i izgubila je veće u vlasti. Verske grupe koje su do tada politički bile prilično marginalne, dobile su novi zamajac, tako da je nova vlast uz pritisak osnaženog verskog bloka osnovala naselja na okupiranim teritorijama.

Septembra 1978. godine, za vrhovnog poglavara Rimokatoličke crkve izabran je poljski kardinal Karol Jozef Vojtila, poznat kao papa

Jovan Pavle II, čijim dolaskom se polako pojačavao uticaj desno usmerenih katolika.

Po islamskom kalendaru, 1979. godina navljuje početak 15. veka i ona započinje dolaskom na vlast ajetolaha Homeinija koji se vratio u Teheran februara meseca, čime je usledilo i proglašenje Islamske Republike, a završava se tako što jedna naoružana grupa osvaja veliku džamiju u Meki novembra te godine, kao izraz protesta vernika zbog toga što su sveti gradovi do tada bili pod vlašću saudijske vladarske porodice.

Ovom redu možemo dodati i narednu 1980. godinu kada je na američkim predsedničkim izborima Ronald Regan odneo pobjedu ispred redova republikanaca, najpre zahvaljujući oštrot propagandi raznih fundamentalističkih grupa u Sjedinjenim Državama.

Nemački politikolog Tomas Mejer je formulisao fundamentalizam kao samovoljni separatistički pokret koji, kao stalna suprotnost modernom procesu opštег otvaranja u razmišljanju, delanju, načinu života i društva, treba da povrati apsolutnu sigurnost, čvrsto uporište, pouzdanu zaštitu i jasnu orijentaciju putem iracionalne osude svih alternativa. On dodaje da je funda-

mentalizam i bekstvo od vlastite odgovornosti i individualnog načina razmišljanja, bekstvo od obaveze dokazivanja, od nesigurnosti i otvorenosti svih prava važenja, suverenih potvrda i životnih formi, u jednu sigurnost i zatvorenost samoizabranih apsolutnih fundamentalista.

Sam pojam fundamentalizam nastao je na prelazu iz 19. u 20. vek među američkim protestantima koji su 1919. godine osnovali Svetsku asocijaciju hrišćana fundamentalista. Sekularizaciji društva, darvinizmu i načinu razmišljanja koji je bio baziran na prirodnim naukama, fundamentalisti su suprostavili princip doslovног tumačenja Svetog pisma i teoriju Kreacionizma. Veliki poraz su doživeli 1925. godine u Dejtonu posle takozvanog Majmunskega procesa gde su izgubili spor protiv učitelja koji je predavao Darvinovu teoriju evolucije. Relativno brzo nakon toga su izgubili dotadašnji uticaj kao organizacija i raspali su se a njihove ideje su proglašene nazadnim.

Da bismo došli do odgovora na pitanje šta su to fundamentalne činjenice vere, moramo da se podsetimo toga što je zapravo religija. Parafrazirajući jednu definiciju J. M. Jingera iz oblasti

Sociologije religije iz 1970. godine, gde kaže, da se religija može definisati kao sistem uverenja i prakse kojima se grupa ljudi bori sa najvećim problemima ljudskog života. Uz pomoć religije oni odbijaju da kapituliraju pred smrću i pred razočaranjem, oni ne dozvoljavaju uništenje ludske zajednice. Kvalitet verske egzistencije obuhvata s jedne strane verovanje da su zlo, patnja, bol i nepravda fundamentalne životne činjenice i sa druge strane, sistem prakse koji izražava uverenje da se čovek može osloboditi tih činjenica.

Znanje ili verovanje ne mogu da krenu od samog čoveka koji veruje, već se većina religija poziva na nekako dobijenu objavu ili otkrivenje samog Boga. Religiozni čovek svakako želi da usvoji sistem pravih znanja i verovanja i u tom kontekstu možemo da govorimo o ortodoksnosti neke određene religije. S druge strane ni sama verska praksa ne može da bude baš proizvoljna, već se bazira na dugoj i posvećenoj tradiciji. Osvrnuću se na reči Klause Kinclera iz njegove značajne studije Verski fundamentalizam, "I kao što ortodoksija garantuje pravo znanje i pravo verovanje, tako ortopraksa garantuje ispravno i dozvoljeno delovanje u verskoj zajednici."

Religiozni ljudi tokom svog života traže odgovore koji mogu da im pruže određeni smisao i tako dobijene informacije i usvojena znanja smatraju definitivnim i konačnim. S obzirom da vernici ili članovi neke verske grupe uglavnom žive u zajednici sa ostalim ljudima koji mogu da budu njihovi neistomišljenici, dolaze u opasnost da odgovor u čiju su vrednost apsolutno sigurni, smatraju važećim za sve one ljude koji imaju drugačija uбеđenja o određenoj tematiki. Vernik tada ima nekoliko mogućnosti, jedna je da nauči da bude dovoljno tolerantan i da ostavi mogućnost da se čuju i drugačiji glasovi, druga je da pokuša da svoju apsolutno usvojenu versku istinu sprovede u određenoj sredini, dok je treća mogućnost da se vernik povuče pod okrilje svoje vere i deluje na jednom lokalnom nivou, razmenjujući stavove o životu samo sa određenom grupom istomišljenika.

Savremeni svet je u velikoj meri organizovan na demokratskim principima, pluralistički je, naučno i tehnički organizovan uz konstantni zaokret ka sve većoj digitalizaciji skoro svih sfera našeg života, dok verski fundamentalizam označava protest protiv svih tekovina modernog društva. Fundamentalisti žele da žive drugaćijim načinom života i u stalnoj su težnji da na osnovu svojih uбеđenja i konačnih istina izgrade svet prema svojim fundamentalističkim vrednos-

tim, ali pritom ne prezaju od toga da koriste tekovine savremene civilizacije, primer elektronske crkve.

Fundamentalisti teže tome da dođu do političkih i društvenih instrumenata moći, a problem nastaje kada oni dođu u situaciju da usvojenu moralnu životnu praksu pokušaju da prenesu na ostale delove stanovništva, uglavnom militantnim putem. Tamo gde religija nije odvojena od države, imamo slučajevе da se religijski zahtevi i zakoni primenjuju na sve podanke.

Međutim, sve navedene fundamentalističke opasnosti i tendencije ne važe samo za svet islama, kao što sam ja prvo bitno mislio, već mogu da važe podjednako za sve religije. Povremeno se na našim prostorima dese događaji koji u centar pažnje stavljuju određene desničarske grupe i organizacije čiji su članovi uglavnom mladi ljudi. U njihovim programima vidimo da stoe iza ideja i ideologija izraženog nacionalizma, fašizma i rasizma, a kao polaznu osnovu uzimaju Pravoslavlje, na koje se pozivaju u svojoj borbi protiv ljudskih prava, demokratije, slobode govora, veroispovesti, protiv celokupne tekovine modernog sveta.

Temelji i fundamenti religije su različiti verski izvori, Sveti pismo, tradicija, ortodoksija i ortopraksa ali se oni u različitim religijama potpuno različito tumače. Hrišćanske crkve, recimo, na prvo mesto stavljuju ortodoksiјu, pri čemu protestantske crkve stavljuju težište na Sveti pismo, Katolička crkva se u prvom redu oslanja na tradiciju i doktrinarni savet, dok kod Pravoslavne crkve možemo da zapazimo jak uticaj tradicionalnog poimanja stvarnosti koja je

u korelaciji sa Svetim spisima. Judaizam se bazira na ortodoksnosti ali veću težinu ima ortopraksa. Sve ovo pokazuje da se pojам fundamentalistički ne može usvojiti i koristiti kao obeležje religija na globalnom nivou.

Kod većine religija postoje pisani i usmeni izvori otkrivenja. Biblija, Sveti pismo i Kur'an su pisani izvori otkrivenja i samim tim su posebno zaštićeni.

Kuran je spis direktnog otkrivenja gde svaka reč i zarez predstavljaju direktno obraćanje samog Alaha tako da je svaka pojedinost ovog spisa zaštićena. Ovakav vid neposrednog Božanskog otkrivenja nosi naziv verbalna inspiracija i predstavlja doslovnu, bukvalnu objavu otkrivenja. Klaus Kincler kaže da tamo gde se takvo shvatjanje Svetog pisma smatra apsolutnim i kao takvo se sprovodi, vernici i teolozi imaju dosta problema da objasne kako je to Božja reč prešla u ljudsku jer je činjenica da je Muhamed bio čovek koji je primio Kur'an i zapisao ga, ali je pritom možda i napravio po koju grešku. Ovako doslovno tumačenje Svetog pisma vuče sa sobom određene fundamentalističke posledice koje su vidljive u našem društvu. Na sreću, takvo tumačenje Svetog spisa više nije rašireno u današnjoj hrišćanskoj teologiji što ne znači da hrišćanski sveštenici u ranijim vekovima nisu imali slične fundamentalističke pretenzije.

Završiću ovaj uvodni deo o verskom fundamentalizmu citirajući Slavojia Žižeka, koji u svom delu Islam, ateizam i modernost postavlja pitanje - "Koliko slaba može biti vera nekog muslimana ako je ugrožava glupa karikatura u satiričnom nedeljniku?"

Piše: Ivana I. Božić

Jutjuberi junaci dece XXI veka

Pre ere Interneta, deca su odrastala uz junake iz stripova i uz one sa malih ekrana iz emisija "Neven", "Kocka do kocke", "Otkrivalica", "Metla bez drške"... Deca današnjice ugledaju se na Jutjubere (YouTubers) koji su dostigli status međustrim zvezda i industriju zabave promenili iz korena.

Pojava Interneta i društvenih mreža, potpuno su izmenili život savremenog čoveka, kao i način na koji se on povezuje sa drugima i komunicira. Novo vreme i nove tehnologije najviše su uticale na svet zabave stvarajući potpuno nove forme koje su donele neke nove zvezde. Njihov put najčešće započinje putem najpopularnije platforme za deljenje video sadržaja – YouTubea. Osnovan 2005. godine kao platforma za razmenu video zapisa gde korisnici mogu da postavljaju svoje, pregledaju i komentarišu video zapise drugih korisnika, YouTube je brzo postao jedna od najposećenijih platformi, najpre u svetu, a nešto kasnije i na Balkanu. Iako YouTube pravilnik propisuje zabranu pristupa mlađima od 18 godina, u praksi to ne važi i mnogi popularni kreatori sadržaja, ali i njihova publika, često imaju od 13 do 16 godina. U početku, jutjuberima su se nazivali svi ljudi koji redovno gledaju video sadržaje na stranici YouTube. Sa razvojem popularnosti ovog portala i velikog broja poseta, jutjuber je postao onaj ko stvara video sadržaje i postavlja ih na svoj YouTube kanal.

Najpopularniji Jutjuberi su najveće zvezde današnjice među osnovcima i srednjoškolcima. Mladi danas generalno više vremena provode uz kompjutere, tablete ili pametne telefone, non-stop su povezani na Internet i skoro svi sadržaji sa mreže su im na dohvatu ruke, tačnije, na svega par klikova. Pored društvenih mreža, oni najviše vremena provode na YouTubeu koji nudi mnoštvo video sadržaja, od raznih tutorijala, preko komičnih klipova, saveta, ličnih vlogova, najava za nove filmove pa do video spotova muzičkih zvezda.

Tinejdž YouTube zvezde demografski pripadaju generaciji Z (deca rođena ranih 2000-ih, imaju od 13 do 19 godina) koja odrasta uz društvene mreže i voli online video sadržaje. U proseku, pripadnici generacije Z provedu 17 sati dnevno ispred ekrana, a 72% njih YouTube posećuju

svaki dan.

Od komičara preko gejmera do vlogera različitih vrsta, Jutjuberi su uspeli da izgrade moćno carstvo zabave van kontrole medijskih gigantaca. Njihova moć zasniva se na nezavisnosti i ogromnim fan-bazama koje čine milioni pratilaca (engl. followers) njihovih kanala. Zahvaljujući svojoj popularnosti i ogromnom broju pratilaca, mnogi Jutjuberi postali su interesantni velikim kompanijama koje sa njima potpisuju ekskluzivne ugovore kako bi reklamirali neke od njihovih proizvoda na svojim kanalima. Neki su, pak, zahvaljujući svojoj popularnosti, dobili i svoje emisije na velikim TV mrežama jer su ih producenti prepoznali kao nove influensere (one koji utiču na stavove i ponašanje, pre svega mladih). Primera radi, Abbi Jacobson i Ilana Glazer svoj rad su počele da objavljaju na YouTubeu u okviru kanala Broad-City koji je kasnije počeo da prikazuje i Comedy Central. Popularnost svog kanala iskoristila je i Miranda Sings koja je potpisala ugovor sa Netflix-om za emisiju "Hatters Back Off!". Ove jutjuberke nisu među najpraćenijim ali kvalitetan sadržaj sa njihovih kanala podstakao je publiku na interakciju te su tako zapale za oko TV producentima.

Svakog dana bilioni YouTube korisnika gledaju sadržaje na ovom kanalu. Trenutno je ova platforma dostupna u 90 zemalja na 80 različitih jezika, dok je YouTube aplikacija dostupna u preko 130 zemalja. Top jutjuberi poseduju aktivnu publiku, trude se da stalno plasiraju nove sadržaje preko svojih kanala,

Među najpopularnijim sadržajima na YouTubeu su:

- product reviews (recenzije proizvoda)
- how-to videos (video koji objašnjava kako se nešto radi)
- vlogs (vlogovi su blogovi u video formatu)
- gaming videos (sadržaji o video igricama)
- comedy videos (komični sadržaji)

haul videos (šminka, odeća, kućne potrepštine nakon šoping akcija)

memes/tags (50 činjenica o nekome, prikaz života neke poznate lica)

favorites/best of videos (liste najomiljenijih sadržaja određene tematike)

educational videos (sadržaji obrazovnog karaktera)

unboxing videos (otvaranje kutija sa novim proizvodima i reakcije na iste)

Q&A videos (interakcija između influensera sa društvenih mreža i fanova)

collection (prikaz kolekcije igračaka, lutki, nekih predmeta)

prank (šale, prevare, najčešće se dele putem društvenih mreža).

Kanal YouTube najčešće se "konsultuje" pre neke kupovine jer su recenzije proizvoda često izvor kome se najviše veruje da li je nešto vredno vašeg novca ili ne. Prema rezultatima sajta Think with Google, 62% korisnika koristi recenzije sa YouTubea kao relevantne prilikom budućih kupovina, dok bi isti procenat mladih starosti od 18 do 24 godine, isprobao neki od proizvoda predstavljenih putem YouTube kanala.

Kako YouTube utiče na decu

Prosečni korisnik pametnog telefona dnevno proveđe minimum 2 do 3 sata koristeći ga. Najveći deo vremena provodi se na društvenim mrežama (Instagram, Twitter, Facebook) ali i na YouTubeu. Od najranije dobi, deca počinju da koriste Internet, najčešće gledajući sadržaje na YouTubeu.

Moći uticaj svakog jutjubera ogleda se u broju njegovih pratilaca (engl. subscribers). Ukoliko su teme koje se na kanalu obrađuju ozbiljne (politika, filozofija, sociologija), pratnici će biti osobe približnih godina ili stariji od jutjubera. Ukoliko se obrađuju teme poput životnih priča, reakcija, tutorijala, šala, publika će biti ili

približnih godina ili mlađa. Zbog toga je neophodno da oni koji snimaju sadržaj za svoje kanale vode računa o svom rečniku. Posebno na svoj način izražavanja moraju da obrate pažnju oni koji snimaju zabavne sadržaje jer njihovu publiku mahom čine maloletne osobe.

Svojim raznolikim sadržajima YouTube je zamolio klasičnu televiziju jer je preuzeo ulogu medija – on informiše, zabavlja i obrazuje. TV danas uglavnom gledaju stariji ljudi (jer za decu i mlade sadržaja gotovo i da nema, posebno na kanalima koji uživaju beneficije nacionalne frekvencije), dok su mlađi uglavnom na Internetu.

Mladi se brže povezuju i komuniciraju sa realnim influenserima približnih godina jer se lakše identificuju. Kada je jutjuberka Lea Stanković progovorila o iskustvu sa napadima u tramvaju (što se odnosilo na napad na devojčicu u Beogradu kojoj nikko nije htio da pomogne), izazvala je lavinu komentara tinejdžera na društvenim mrežama. U ovakvim primerima ogleda se efikasnost jutjubera da skrenu pažnju i na ozbiljne teme jer su oni u svom pristupu iskreni tako da se mlađi mogu brže poistovetiti sa njima.

Svetске YouTube face

Jutjuberi više vole kada ih nazivaju YouTube filmmakerima. Njihov posao je da publici predstave neki događaj, udele savet ili prepričaju priču iz svog života te tako poistovete sa cilnjom grupom pratileaca. YouTube je postao način života za ove mlade ljude koji ne ispuštaju iz ruku svoje mobilne telefone. Svoje slobodno vreme uglavnom provode gledajući snimke svojih idola koji ih inspirišu te i sami postaju kreatori zanimljivih sadržaja putem kojih na neki način komuniciraju sa drugima.

Ovaj tip YouTube kanala najčešće se označava kategorijom "entertainment" (zabava) i dodeljuje im se određena ocena (na osnovu svih prikupljenih podataka), koja može biti A, B ili C (sa potkategorijom).

U svetu su snimanje igranja igrica (engl. gameplay) i recenzije video igara među najpopularnijim temama. Tome svedoči i kanal PewDiePie koji ima 60.4 miliona pratileaca (2017. godine ostvario je zaradu od 12 miliona dolara). Iza ovog kanala стоји Šveđanin Felix Arvid Ulf Kjellberg, komentator video igrice koji često u svojim klipovima igra neku igricu, dok se u delu ekrana prikazuju i njegove reakcije tokom igranja iste. Negativan publicitet doživeo je prošle godine kada je Wall Street Journal u svom

izveštaju naveo da njegovi postovi sadrže antisemske poruke što je rezultiralo raskidom ugovora sa kompanijama Disney i YouTube (iako nije banovan sa samog sajta).

Značajna ličnost svetskih razmara je i petnaestogodišnji pop/rap pevač Matthew Morris iz Džordžije koji ima preko 15 miliona pratileaca. Na svom kanalu MattyBRaps svake nedelje postavlja covere i remiksove popularnih pesama, ali i svoju autorsku muziku.

Za razliku od njega JoJo Siwa ima 6.8 miliona pratileaca i zahvaljujući svojoj popularnosti ima i lutku JoJo, koja je urađena po njenom liku. Ova petnaestogodišnja Amerikanka na svom kanalu svake nedelje objavljuje muzičke video sadržaje, plesne tutorijale, izazove, ali i video sadržaje u saradnji sa top jutjuberima.

Domaće YouTube snage

Sećate li se klipova sa kanala Zvoganj? Autentičan humor i crteži svojevremeno su izbacili u orbitu Danila Dabića. Danilo se bavi animacijom a njegovo glavno oružje je humor. Njegovi radovi svojevremeno su bili zaista popularni. Međutim, kasnije su sajber prostor osvojili drugačiji sadržaji a neki od aktera odlučili da sebe i svoj rad pretvore u neku vrstu brenda. Tako danas gotovo da ne postoji osoba koja nije čula za Zoranu Jovanović, poznatiju po svom internet imenu Zorannah. Ova modna blogerka na svom kanalu postavlja različite klipove o modi i lepoti i ima preko 130.000 pratileaca a uspela je da objavi i knjigu za jednu od vodećih srpskih izdavačkih kuća.

Među najpopularnijim jutjuberima u Srbiji svakako je Yassertain, odnosno Milan Inić. Ovaj Novosađanin danas ima 23 godine a pre osam godina je počeo spontano da se snima i postavlja klipove na svoj kanal. Preko pola miliona pratileaca na njegovom kanalu može videti razne skećeve a ciljna publika su mu predškolci i osnovci. Milan je jedan od odgovornijih jutjubera koji stalno potencira da je neophodno da postoji velika odgovornost po pitanju obraćanja deci i mladima.

Jedna od najpopularnijih jutjub tinejdžerki je Novosađanka Marija Žeželj. Svoj prvi video objavila je 2015. godine, kada je imala samo 15 godina, a danas njen kanal prati preko 350.000 fanova koje interesuju njeni saveti o modi, lepoti, lifestyle teme i DIY (engl. do it yourself – uradi sam) saveti. Marija je i jedna od najmlađih spisateljica. Njen roman "Moj slatki život" posvećen je tinejdžerskom uzrastu.

Najpopularniji YouTube gejmer, Stefan Vuksanović Muđa poreklom je iz sela Drmno kod Kostolca. Svoje gejmerske avanture počeo je da objavljuje sa 15 godina, a danas ima preko milion pratileaca.

Malo stariji kolega Muđe, Bogdan Lalović započeo je sa objavama na svom kanalu SerbianGamesBL još 2012. godine. Ima preko 850.000 pratileaca i uglavnom snima "Minecraft". Na svom kanalu igra igrice i deli duhovite fore sa svojim fanovima.

Na YouTubeu se može zaraditi putem patrona koji uplaćuju određene svote novca (kako bi jutjuberi mogli da stvaraju svoje sadržaje i dalje) i putem AdSensa, tj. reklama u okviru njihovih video-spotova. Ipak, sadržaj sa srpskih kanala ne kotira se isto kao onaj sa svetskih jer su naše reklame mnogo manje plaćene od, recimo, američkih.

Prema podacima sa sajta socialblade.com, domaći jutjuberi godišnje prihoduju:

Baka Prase – mesečno od 4.300 dolara, godišnje od 51.900 dolara

Andela&Nađa – mesečno od 3.100 dolara, godišnje od 37.500 dolara

SerbianGamesBL – mesečno od 2.900 dolara, godišnje od 34.600 dolara

Muđa – mesečno od 2.900 dolara, godišnje od 34.200 dolara

Stuberi – mesečno od 2.800 dolara, godišnje od 33.800 dolara

Jana Dačović – mesečno od 868 dolara, godišnje od 10.400 dolara

Marija Žeželj – mesečno od 164 dolara, godišnje od 20.000 dolara.

Srbija još uvek nije podržana za YouTube Partnership program kojim se omogućava zarađa od oglašavanja. Međutim, to se može premostiti registrovanjem u nekoj od država gde je ovaj program omogućen. I više je nego izvesno da je video budućnost i da će uticaj jutjubera na mlađu publiku biti sve veći jer oni odrastaju u ekspanziji Interneta.

Budućnost je "ljudilo"

Bauk apatijske kruži svetom. Zapravo, ravnodušnost zaokružuje čoveka po čoveka, državu po državi, šireći se kao mentalni virus koji izaziva utrnulost osećanja i neosetljivost za druge. Jedino što još pokreće pojedinca jesu rudimenti nagona za samoodržanjem koji ga primoravaju da radi kako bi umirio telo hransom i vodom. Ako takvi, za većinu stanovništva besmisleni poslovi, obezbeđuju bar mali višak novca posle plaćanja stana, struje, grejanja, namirnica, prevoza i kredita za sve što se ne može odjednom kupiti i platiti, čovek se prepusta sitnim porocima da bi beznadežnost učinio podnošljivijom. Umesto prosvetljenja, teži se neosetljivosti, jer je to brže i lakše, apatija je surogat satori za koji nam ne treba putovanje u Pariz ili neku drugu svetlost. Zenonov paradoks Ahil je rešio na postmodernistički način: odustao je od pokušaja da prestigne kornjaču jer je shvatio da je nemogućnost kretanja metafora za besmislenost bilo kakvog pokreta. Začuđujuće je kako smo, ne mrdajući, stigli do ove tačke, odustajući od ugledanja na Sizifa i priklanjajući se nedelanju. Da smo u školi učili odavno izbačen starogrčki, možda bi nam bilo jasnije da je za apatiju kriva

apatičnost. Reči su slične i to može da zavara, ali današnji svet vode lideri koji su lažljivi, lažni i jednodimenzionalni poput Potemkinovih kulisa i skloni svakoj vrsti prevare, a upravo to znači grčka reč apatetikos. Žrtve smo igre reči obezluženih vođa koji su protivotrov za sopstvenu apatiju pronašli u neprekidnom laganju. To je jedini način da pod kontrolom drže i sopstvenu beznačajnost i našu eventualnu iškrutistinu koja bi poremetila i srušila Carstvo Laži. Istorija ljudskog roda je neprekidno usavršavanje držanja ljudi u pokornosti i povremenih pobuna podanika koji bi da postanu slobodni građani. Sila očišćena u vojsci i policiji usavršavala se kroz zakone i potpomagala religijom, indoctrinirajući verujuće da je za koračanje raskrsnim stazama nužno poštovati zapovest: „Dajte česarevo česaru, a Božije Bogu.“ Jednostavan recept za mirno prihvatanje ropske sudbine, pseudoslobodnom voljom. Narodne poslovice su potvrđivale ovakvo stanovište uputstvima za pokoran život: „Bolje živ magarac, nego mrtav lav.“ Sasvim jednostavno, osim ako se niste rodili kao magarac, već u nekom drugom obličju. U tom slučaju imate ozbiljan problem, čak iako

nimalo ne ličite na kralja džungle, već ste samo obično ljudsko biće zavedeno idejom slobode. Konstatacija da se ne rađamo slobodni izaziva setu, i čoveku i psetu. Ljudi teže odustaju pa tek rođenim bebama daruju imena Sloboda i Slobodan, ali time im samo nameću preteško breme očekivanja. Ipak, ne može se živeti in obscuru, mrak je za slepe miševe, a ljudi ne mogu da lete, pa to nadomešćuju lepim snovima i nadama u svetliju budućnost. Ponekad se i među velikim misliocima pojavi filozof poput Lajbnica koji je tvrdio: „Bog je stvorio najbolji svet od svih mogućih svetova“. Ovoliki optimizam lakše možemo da razumemo kada otkrijemo da je Gotfrid Vilhelm fon Lajbnic sin Lužičkog Srbina, dakle prirodno inteligentan, što je potvrdio i time što se sa 14 godina upisao na Univerzitet u Lajpcigu, a već sa 20 doktorirao. Njegova biografija zanimljiva je poput Tesline, ali i kraj života bio mu je sličan: umro je gotovo zaboravljen od svih.

Možda su izneverene nade pojedinaca, naroda i čovečanstva uzrok naše savremene apatije? Pesnici o tome govore direktnije od naučnika koji analiziraju snagu entropije i stalnu borbu između haosa i kosmosa, tvrdeći da života ne bi ni bilo bez homeostaze, neprekidnog narušavanja i uspostavljanja ravnoteže u živim organizmima. Volter je u romanu „Kandid ili Optimizam“ ismejao Lajbnicovu ideju o „najboljem od svih mogućih svetova“ ali uprkos tome što je knjiga odlična, verovatno mu je i samom palo na pamet da u nekom gorem svetu ne bi mogao ni da je objavi. Recimo, u današnjoj Saudijskoj Arabiji, gde je odlazak po dokumenta pogubniji od „smrtonosne motoristike“ Aleksandra Ace Popovića. Proza je verovatno mnogo bliža većini čitalaca, ali dobra poezija ne okoliša, već nastupa in medias res, poput stihova portugalskog pesnika Fernanda Pesoe:

Svi mi imamo dva života: istinski – koji snivamo u detinjstvu.

I sanjamo i dalje, kao odrasli, kroz neku

izmaglicu;

*Lažni – koji živimo u zajedništvu s drugima
I koristimo u praktične svrhe,*

Onaj gde nas na kraju strpaju u neki sanduk.
Za smrt optimizma u današnjem svetu možemo da optužimo agresivnu ljudsku prirodu ali nam od toga neće biti nimalo lakše, jer od sebe ne možemo pobeći. Neki naučnici smatraju da do susreta sa razvijenim civilizacijama iz drugih delova svemira nije došlo, niti će ikada doći, jer je sam razvoj tehnologije autodestruktivan i neminovno vodi ka propasti. Ako ih je i bilo, nestale su. Futurolozi ovakve pesimističke orijentacije predviđaju da će se i naša civilizacija samouništiti, a spore se jedino oko toga hoće li nas naslediti mašine koje ćemo u međuvremenu razviti i koje će biti u stanju da se samoreprodukuju. Mislioci mračniji od Heraklita tvrde da sve što čovek napravi mora takođe da bude samoubilačko i predviđaju da će na planeti Zemlji nestati i kiborga i tuborga i da je apokalipsa neminovnost.

Mnogi, ipak, veruju da smo u čorskok dospeli zbog ograničenosti ljudskih potencijala i da je „polet naše mladosti“ gore od Staljina i drugih brkatah i čosavih diktatora, zbrisala postmoderna. Doduše, ne može se zanemariti doprinos zlikovaca koji su upravljali velikim i malim državama sveta, jer se postmodernizam i javio posle Drugog svetskog rata, holokausta, ato-

mskih bombi i do tada neviđenog tehnološkog unapređenja efikasnosti krvožednosti, započete u Velikom ratu 1914. Neki smatraju da je smrt moderne nastupila 1941. godine, smrću Virdžinije Vulf i Džemsa Džojsa, a koincidencija je da je te godine i veliki deo sveta bio uvučen u dve godine ranije započet Svetski pokolj Hitlerovim napadom na Poljsku. Pored ljudskih žrtava i ogromnog razaranja, nestala je i vera u ljudski razum, apsolutne istine, moralne vrednosti, pa i u sam identitet čoveka. Na ulasku u koncentracione logore nacisti su obavljali selekciju i nesposobne za rad odmah slali u gasne komore. Tada je nastao vic koji se može čuti u austrijskom filmu „Falsifikator“, dobitniku „Oskara“ za strani film 2008. godine: „Zašto nema Boga u logoru?“ – pita jedan logoraš. A drugi mu odgovara: „Nije prošao selekciju.“ Zabeleženo je da su jevrejski logoraši u Aušvicu 1943. godine stvarno organizovali suđenje Bogu, jer nisu uspevali da shvate zašto se događaju tako užasne stvari. Čekajući na odlazak u gasnu komoru, doneli su presudu. O tome je takođe snimljen film u Velikoj Britaniji, pod naslovom „God on Trial“. Sve velike priče su ispričane. Zato danas više ne verujemo da postoje velikani u bilo kojoj oblasti. Postojimo samo mi, mali, obični ljudi i naše male, ali jedino značajne životne priče. Nepristojno je biti optimista, kukavički je prepustiti se pesimizmu i depresiji. Religioznima je lakše jer

十五
年

istinski veruju da Apokalipsa nije kraj, već da „Otkrovenje“ Svetoga Jovana Bogoslova nago-veštava Strašni sud i ponovni dolazak Gospoda Isusa Hrista, „Novo nebo, novu zemlju, Novi Jerusalim“. Agnostičari traže dokaze da će se obnoviti „reka života“, a ateisti pokušavaju da pronađu oslonac u sebi i smisao u samom kratkotrajnom životu i delanju na zemlji. Koliko svima sve to polazi za rukom, pokazatelj je apatija i osećaj beznadžnosti koji obuzima mnoge od nas.

Opštevažećeg recepta za lek protiv beznađa nema u apotekama. Pre će se naći u bibliotekama. Umberto Eko je još kao tridesetogodišnjak napisao „Otvoreno delo“ (1962) i kao teoretičar književnosti razmatrao „apsurd kao tkivo koje povezuje svet“. Uočio je vezu teatra apsurda i zen-koana, ali i bitnu razliku: „Joneskov i Beketov podsmeh rađa teskobu – i stoga nema nikakve veze s vedrinom mudrog zena.“ Ipak, interesovanje za istočnjačku misao i umetnost na Zapadu i saradnju koju su psihoanalitičari poput Junga i Froma uspostavili sa japanskim profesorom Suzukijem objasnio je otvaranjem novih vidika i načina razmišljanja: „Ovo prihvatanje, sa savremenom vedrinom, besmisla sveta, rešavajući ga u jednoj kontemplaciji božanskog, može da se pokaže kao put sublimacije nervoze našeg vremena.“

Možda je to lek i za aktuelnu apatiju u Srbiji i rezignaciju u svetu u kome opskurni desničari primitivnim populizmom osvajaju srca glasača i ubedljivo trijumfuju na demokratskim izborima: savršena vedrina pred ludilom ljudi i neizvesnom budućnošću. Pa nek' traje dok traje ili kao što reče jedna slušateljka nekadašnjeg Radio Niša u telefonskom uključenju u program: „Ako se ovako nastavi, neće moći da se nastavi!“

Muke oko engleskih „petaka“

U Engleskoj se od nedavno koriste plastične novčanice umesto papirnih. Pored prednosti koje donosi nova tehnologija izrade novca, postoje i problemi koji to prate. Brojne grupe ne mogu ili ne žele da ih koriste jer sadrže životinjske materije, dok oštре ivice mogu da izazovu povrede. Ipak, pojedini primerci novčanica vrede nekoliko hiljada puta više od štampane vrednosti, a mogu se koristiti i za zabavu.

Već nekoliko decenija u svetu postoji trend plastičnog novca. Pritom, ovde nije reč o kreditnim i debitnim karticama, već o novčanicama napravljenim od polimera. Brojne zemlje u svetu se odlučuju na zamenu papirnih novčanica polimernim iz više razloga. Polimerni novac je znatno izdržljiviji od papirnog: teže se cepa, otporniji je na habanje i savijanje, ne zadržava prljavštinu. Čak je otporan i na pranje u veš-mašini. (Što se tiče onog pranja novca, verovatno je jednako pogodan, ali je to pitanje policije i sudstva.) Zbog svega nabrojanog, plastične novčanice su znatno dugotrajnije od svojih starijih rođaka i ne moraju se toliko često povlačiti iz upotrebe radi zamene. To ujedno smanjuje troškove, a pošto ih je moguće reciklirati, njihova proizvodnja manje utiče na prirodu. Takođe, poseduju i više stepena zaštite od papirnih ekvivalenta, pa ih je znatno teže falsifikovati. Od zemalja u okruženju, Rumunija je u potpunosti prešla na ovu vrstu novčanica još krajem prošlog veka, a u Makedoniji su ovog maja u opticaj pušteni apoeni od 10 i 50 denara. Velika Britanija spada u zemlje u kojima se postepeno prelazi na polimerne novčanice. Jedan od koraka u tome je zamena papirnih funti koje su odštampane u Engleskoj. Septembra 2016. godine, Banka Engleske je odštampala i pustila u opticaj 440 miliona primeraka polimernih novčanica od 5 funti. Na reversu popularnog „petaka“ se našao Winston Čerčil, dok je avers, uobičajeno, rezervisan za sliku kraljice Elizabete II. Upravo njoj je poklonjena prva odštampana

novčanica koja nosi serijski broj AA01 000001. Narednih 15 novčanica iz prve, AA serije, poklonjeno je drugim istaknutim osobama koje su učestvovali u njenoj izgradnji i institucijama koje tradicionalno dobijaju rane primerke. Veliki broj novčanica prve serije je ponuđen javnosti na aukciji, a prikupljena sredstva su donirana u humanitarne svrhe. Tako je novčanica AA01 000017, najniži serijski broj dostupan javnosti, postigla cenu nešto veću od 4.000 funti. Međutim, to nisu novčanice koje su najvrednije. Grejem Šort, Englez koji se bavi mikrogravurom, izgravirao je na četiri novčanice minijaturni portret spisateljice Džejn Ostin, zajedno sa citatima iz njenih najpopularnijih dela poput „Gordosti i predrasude“. Procenjuje se da svaka novčanica vredi čak 50 000 funti! Po jednu od njih je ovaj zanatlija lično potrošio u svakoj od četiri države koje čine Ujedinjeno Kraljevstvo – Engleskoj, Škotskoj, Severnoj Irskoj i Velsu. Ove mikrogravure su veličine samo nekoliko milimetara i teško ih je uočiti golim okom, pa su javnosti saopšteni i serijski brojevi vrednih novčanica. Do sada su pronađene tri, dok još nije poznata lokacija četvrte. U slučaju da imate neku funtu u novčaniku, proverite je za svaki slučaj – njen serijski broj je AM32 885554.

Nakon samo mesec dana korišćenja, Banka Engleske je objavila da novi „petaci“ sadrže materije životinjskog porekla. Naime, u sastavu novčanica su pronađeni tragovi loja. Zbog toga je ova novčanica neprihvatljiva vegetarijancima, veganima, muslimanima, jevrejima, hindusima i brojnim drugim grupama koje žive u Ujedinjenom Kraljevstvu. Proizvođač polimera koji je korišćen u izradi novca je bio primoran da nađe novi, posni recept za izradu ove sirovine. Inače, Banka Engleske je odbila da povuče postojeće novčanice koje sadrže tragove loja, kao i da obustavi proizvodnju novih polimernih novčanica od 10 funti koje će imati isti problem. Rešenje dolazi tek 2020. godine, kada će biti izdati novi polimerni apoeni od 20 funti. Živo-

tinjsku mast će u njihovoj proizvodnji zameniti palmino ulje, što je tek posebna kontroverza zbog masovnog krčenja šuma radi proizvodnje ove supstance.

Međutim, to nije jedina greška u izradi. Na reversu „petaka“ se pored slike Čerčila našao i njegov najčuveniji citat: „Ne nudim ništa osim krvi, truda, suza i znoja“ (u originalu “I have nothing to offer but blood, toil, tears and sweat.”). Ono što je izazvalo veliku pažnju je činjenica da je citat naveden bez znaka interpunkcije – navodnika i tačke, te je kao takav gramatički neispravan!

Ali, da ne bude sve tako negativno zasluzno je otkriće da ova novčanica može puštati gramofonske ploče. Naravno, ona ne može zameniti ceo gramofon, već samo njegovu iglu. Spuštanjem jednog od čoškova novčanice u kanale na ploči dok se okreće, ona ureze pretvara u zvuk direktno bez zvučnika. Kvalitet zvuka, doduše, neće biti blizu današnjih audiofilskih standarda, već će ploče tako zvučati kao četrdesetih godina prošlog veka. Što je naročito prikladno kada se ima u vidu period u kome je Vinston Čerčil bio na premijerskoj funkciji, kao i to da ploče sa snimcima njegovih čuvenih govora zauzimaju posebno mesto u kulturi i srcima Engleske.

Vinstondiranje – Engleski uživaoci kokaina su otkrili da se novi „petaci“ odlično mogu srolati u slamku i tako koristiti za konzumaciju ovog prškastog narkotika. Pored očigledne praktične upotrebe, još jedna prednost je ta što šteta nije velika ako u slučaju deljenja neko ode sa tim priborom za upotrebu. Ali, pošto su novčanice oštreljivice, ogroman je broj onih koji poseku unutrašnjost nosa prilikom konzumacije. Ovaj fenomen je dostigao tolike razmere da se sada za nekoga ko se na taj način ozledio kaže da se „vinstondira“ („got winstoned“). Takođe, u slučajevima posekotine tokom zajedničkog uživanja značajno se povećava mogućnost infekcije virusom HIV-a i virusima hepatitisa B i C.

Piše: Željko Obrenović

Ukleta kuća na brdu

Širli Džekson je bila neobična, usamljena, obrazovana i neshvaćena žena. U nekolicini svojih dela dotakla se žanrovske motiva koji se vezuju za horor ali ih je i umnogome prevazišla. Njena već odavno kultna priča Lutrija nagnala je brojne verne čitaocu Njujorkera da otkažu dalju pretplatu na ovaj magazin. Dane svojih najvećih književnih uspeha provela je u četiri zida začetna nesavladivom agorafobijom. Roman Ukleta kuća na brdu je u očima kritičara i najbolji roman o ukletoj kući svih vremena, i najbolji horor roman uopšte. Njegova stilска besprekornost svakako je nedostizna mnogim autora sa obe strane plota. I premda ovo jeste često jeziva knjiga o ukletoj kući, ona je prevenstveno o otuđenosti, neshvaćenosti i neprihvaćenosti. Dvaput je ekrанизovana: prvi put uspešno 1963., drugi put 1999. toliko neuspešno da je postala predmet parodije u Mrak filmu 2. Nova nadanada ekrанизacija je nešto sasvim drugačije i unapred je od svih poklonika ovog dela prezrena, dok je potom prigrljena kao vanredno dobra.

Kao i još neke serije ovog tipa u poslednje vreme i ova adaptacija se samo okvirno vezuje za roman Širli Džekson. Naravno, taj okvir predstavlja kuću na brdu. Međutim, reč je o priči smeštenoj u savremeno doba i o porodici koja nema nikakve veze sa događajima koji su se odigrali u romanu. Prva epizoda nas upoznaje s porodicom Krejn i njenim odnosom s kućom iz naslova. Važno je odmah napomenuti da je ključan baš taj odnos jer se, nasuprot očekivanom, veći deo serije ne odigrava u kući, već „na

bezbednom“, gde se protagonisti bore sa onim što su iz nje poneli i što im ni nakon toliko godina ne da smiraju.

Prva epizoda ostavlja zaista mlak utisak, moguće i zbog negativnih očekivanja, ali se on nakon druge znatno popravi, a treća i četvrta postavljaju čvrst temelj i saopštavaju gledaocu da je u rukama nekoga ko tačno zna šta radi, kako to radi, i da je čak donekle i razmetljiv u toj svojoj samosvesti. U pitanju je, ipak, prvenstveno drama o oštećenim ljudima koji ne mogu da se oporave, a horor se dobrim delom kroz tu dramu provlači na veoma, očekivalo bi se, neprimeren način: u vidu džamp skerova koji se pak uglavnom vezuju za neku sasvim drugu (lošu) vrstu ovog žanra. Međutim, način na koji su oni ovde upotrebljeni tera svakog poznavaca da se osmehne s izvesnom dozom zavisti.

Scenaristi su se, mudro, odlučili da većinu epizoda posmatraju kroz oči odabranih protagonisti, tako da će proteći i po nekoliko poglavljia dok o pojedinim događajima ne dobijemo konkretniju sliku, umesto okvirnih utisaka.

Mada radnja jeste smeštena u dva vremenska plana (1992. godina i sadašnjost), narativ nije baziran toliko na flešbekovima koliko na izlomljenoj naraciji, maestralno strukturiranoj od početka do kraja. Lepota Uklete kuće nije u otkrivanju novih arhetipova, nego u virtuoznom prepoznavanju postojećih i izvrštanju istih na glavačke. Mnogo toga ovde može delovati već viđeno, ali samo u svojoj postavci, jer se razrešenje svakog tog dežavija izvodi krajnje suptilno, neočekivano i nijansirano.

Ima nečega i od antičkih tragedija u neminovnosti koja provejava čitavom sezonom i koja je čak i eksplicitno iskazana. Vreme kao nešto što teče od prošlosti ka budućnosti se preispituje i tom uverenju suprostavlja se ono da se sve dešava u jednom te istom trenutku, makar u ovoj kući, i da se sve ono što gledamo zapravo već desilo, odnosno da ništa od onoga što likovi čine neće promeniti utvrđeni ishod. Ovde se prvenstveno misli na epizodu koja razrešava misteriju Dame iskrivljenog vrata, koja je po mnogo čemu najsvetlijii trenutak serije (po mnogima je ona zapravo najbolji horor film ove godine). Posmatrali Ukletu kuću kao priču o ljudima koji se nikada nisu oporavili od tragedije ili kao priču o duhovima, scena u kojoj potonji nagovaraju preosetljivu i oštećenu devojku na samoubistvo (i način na koji to čine) može samo one najtvrdje srca ostaviti ravnodušnim.

I pored toga što Ukleta kuća vuče gledaoca da što pre odgleda preostale epizode, takođe se nakon svake od njih oseti i potreba za makar kratkom pauzom tokom koje bi se odgledano na miru razmotrilo, prihvatiло i zauvek smestilo negde duboko. Takođe, neumitno je da će nakon ovakvog sofisticiranog spektakla uslediti, verovatno, brojne sezone, ali je, isto tako, dobro što je priča od starta zamišljena kao zaokružena i što je naslovna kuća, nadamo se, jedino što će sve njih povezivati. Tako da, čak i da se ovaj naizgled nedostizni uspeh u budućnosti ne ponovi, prva sezona i priča o porodici Krejn će većito ostati kao potpuno i bespogovorno savršenstvo.

Piše: Dejan Dabić

Režija: Petar Ristovski

Uloge: Lazar Ristovski, Radovan Vujović,
Milan Kolak, Ivan Vujić, Danica Ristovski,
Aleksandar Vučković, Svetozar Cvjetković

Kralj Petar Prvi

Jedan od najiščekivanijih filmova sezone je, svakako, "Kralj Petar Prvi", kako zbog epskog zamaha kada je reč o obradi teme iz Prvog svetskog rata (uključujući i Albansku golgotu), tako i zbog kontroverznih reakcija javnosti zbog angažmana Lazara Ristovskog, glavnog glumca i producenta, u izbornoj kampanji SNS-a.

Scenario filma potpisuje Vladimir Čosić u saradnji sa rediteljem Petrom Ristovskim i književnikom Milovanom Vitezovićem, po motivima čijeg romana "Čarape Kralja Petra" je i snimljen ovaj film. Na ovom mestu ne ulazimo u rasprave o tome da li se/ koliko se razlikuje scenario u početnoj fazi pripreme ovog istorijskog spektakla u odnosu na konačnu verziju (time neka se pozabave oni koji žele dublje da uđu u dramaturgiju ovog filma). Ono što je izvesno jeste činjenica da je ostao osnovni motiv - čarape koje starica Makrena (vrlo dobra Danica Ristovska) predaje Kralju Petru Prvom (Lazar Ristovski u očekivano dobrom izdanju) da ih uruči njenom sinu, dobrovoljcu Marinku (odlični debitant Milan Kolak kojeg smo videli u TV seriji "Korenii"). Kao i u kultnom filmu "Spasavanje redova Rajana", Stivena Spilberga, a tome nas uči i Talmud: "Onaj ko spase jedan život, spasao je čitav svet"! Naročito, u ratnim okolnostima...

"Kralj Petar Prvi" zahvatio je vrlo široko epsku temu iz Prvog svetskog rata koja je do ove godine (vidi "Zaspanku za vojнике" o kojoj smo pisali u prošlom broju) samo povremeno obrađivana u srpskoj kinematografiji ("Marš na Drinu" kao jedan od časnih izuzetaka). Glavni problemi kod ovakve vrste filmova, pa tako i kod "Kralja Petra Prvog", s jedne strane su masovne i spektakularne scene (koje vrlo dobro izgledaju, zahvaljujući vizuelnim efektima, ali i pomoći Vojske Srbije u tehnički i ljudstvu - jedini kojem se Lazar Ristovski producentski na špici pojedinačno zahvalio jeste komandant Kopnene vojske, general-potpukovnik Milosav Simović), a s druge - čitava galerija likova, koja se ne može smestiti u tajming jednog bioskopskog ostvarenja (činjenica je da će mnogi likovi, čak i istorijske ličnosti, "prodisati" u TV seriji koja će u februaru 2019. godine početi da se emituje na RTS-u). U centru pažnje su, osim već pomenuтиh, Kralja Petra Prvog, Makrene i Marinka, i lik Živote kojeg igra Radovan Vujović dokazujući da nije samo TV zvezda (serije "Vojna akademija" i "Korenii") već i rasan filmski glumac (odlična uloga u ovogodišnjem filmu "Izgrednici" Dejana Zečevića), kao i istorijska ličnost, najmlađi srpski kaplar Momčilo Gavrić (sjajni dečak Ivan Vujić

koji je na beogradskoj premijeri u Kombank dvorani, doživeo ovacije). Reditelj Petar Ristovski je u svojoj dosadašnjoj karijeri već dokazao naklonost ka istorijskim temama naše nacionalne istorije - njegov televizijski dokumentarno-igrani film "Panta Draškić - cena časti", svojevremeno je prikazan na zatvaranju Filmskih susreta. U ovom filmu, on se dobro snašao uzmemu li u obzir produkcionu i istorijsku zahtevnost jednog ovakvog projekta i nekim rediteljskim rešenjima iskazao nesumnjiv rediteljski talent (uz scene Albanske golgote i scene bitaka, karakteristična je i scena iskrcavanja naše vojske koja podseća na prizore iz Nolanovog "Denkerka"); uz sve što je do sada istaknuto, ne smemo zanemariti ni izuzetnu kameru Dušana Joksimovića.

Ono što je nesumnjivo, filmovi koji govore o epopeji Prvog svetskog rata veoma su nam dragoceni, naročito u ovom trenutku, kada smo na svojevrsnoj raskrsnici u rešavanju ključnih državnih pitanja i u tom smislu je i film "Kralj Petar Prvi" (kao i "Zaspanka..."), uglavnom ispunio svoju misiju (ostaje žal za nekim detaljima, kao što je npr. rekonstrukcija Vezirovog mosta) koja će još veći estetski domet, nadamo se, ostvariti u formi TV serije.

Piše: Dejan Dabić

Multimedijski superheroji (45): Dedpul (Deadpool)

Epizodista koji je postao antiheroj

Dedpul (Deadpool) je stripovski (anti)heroj koji je dugo čekao svoju pravu šansu. Stvoren je kao sporedni lik, najpre u „Strip mutantima“ početkom devedesetih, da bi od tada delio kaiševe i table sa drugim strip junacima („Osvetnici“, „Derdevil“...). Bivši specijalac i plaćenik Vejd Vilson koji nakon eksperimenta stiče sposobnost isceljenja postaje - Dedpul. Koliko god izgledao strašno, autori koji su se vremenom menjali, „učitavali“ su u stripove u kojima se pojavljivao (a u filmskim ekranizacijama se to još bolje primećuje) i humorne, i parodijske elemente. U najavi strip albuma „Dedpul – mrtvi predsednici i druge prodane duše“ koji je kod nas objavio Darkvud, opisuju ga na sledeći način: „On je regenerisan i degenerisan... on je Lajavi Strelac... on je DEDPUL!“ Koliko je Dedpul napredovao od sporednog do glavnog (anti) junaka, pokazuju i liste raznih strip časopisa gde se on uvek nalazi na respektabilnom mestu. Ipak, u slučaju stripovskih junaka, najbolja potvrda njihove (komercijalne) uspešnosti jesu njihove filmske ekranizacije. Tako je i u slučaju Dedpula.

U filmu „X-men Počeci: Vulverin“ (2009), reditelja Gevina Huda, Dedpula tumači Rajan Rejnolds koji postaje, na neki način, njegov filmski alter-ego, jer ga tumači i u filmovima u kojima je ovaj antijunak glavni lik – „Dedpul“, Tima Milera (2016) i „Dedpul 2“, Dejvida Liča (2018), štaviš u najavi je i treći nastavak serijala (koji je i našim gledaocima dodatno zanimljiv, jer Kolosusa tumači naš glumac Stefan Kapičić (vidi intervju sa njim u prošlom broju našeg lista).

Sam Rajan Rejnolds je, možda, na najbolji mogući način definisao lik Dedpula i njegove filmske ekranizacije, rekvavši da „Dedpul menja pravila igre kada je reč o superherojima. Imamo toliko filmova koji su ozbiljni i mračni, a Dedpul je suprotnost tome. On ništa ne doživjava ozbiljno i sve doživjava kao zabavu“. Da li je to recept i za opstanak u ovom surovo materijalnom i kako neko reče, religijskom svetu bez

Boga, ali činjenica je da je „neuništivi antiheroj sa smrtonosnim smislim za humor“ uveliko osvojio i bioskopske blagajne ne samo u SAD, a samim tim i novu armiju strip-čitalaca.

Njegov primer, iako je reč o fiktivnom junaku, pokazuje da se do uspeha ne dolazi lako i da su, kako kažu u Americi, „i za najjunjevitiji uspeh, potrebne godine“! Ali, možda se čitaoci na Balkanu, baš i ne bi složili sa ovom tvrdnjom...

Piše: Aleksandar Đurić

Režija: David Yates

Uloge: Eddie Redmayne, Johnny Depp, Ezra Miller, Katherine Waterston, Dan Fogler, Zoë Kravitz, Jude Law, Alison Sudol

Fantastic Beasts: The Crimes of Grindelwald

Fantastične zveri

Nakon osmog filma o Harryju Potteru, ljudi koji stoje iza ovog serijala nisu propustili priliku da dodatno zarade na račun ogromne popularnosti ove sage. Tako se rodila ideja o trilogiji filmova „Fantastic Beasts“ (Fantastične zveri), koji se odigravaju stotinak godina pre dešavanja prikazanih u franšizi Harry Potter i prate Newta Scamandera, u svetu ovih filmova budućeg autora slavne knjige „Fantastic Beasts and Where to Find Them“, koju Harry i njegovi vršnjaci koriste kao školski udžbenik. Pre dve godine, prvi film sa etiketom „Fantastičnih zveri“ ostvario je odličan rezultat na bioskopskim blagajnama i našao na solidan prijem kod fanova i kritike. Sada je pred nama središnji deo ove fantazijsko-avanturističke trilogije. J. K. Rowling je još jednom napisala originalni scenario, dok je njen stalni saradnik David Yates ponovo reditelj filma. Svi bitniji likovi iz prvog dela opet su na okupu i ovog puta moraju da se suoče sa rastućom pretnjom u vidu mračnog čarobnjaka Grindelwalda, koji (iz moralno „sivih“ razloga) želi da pokori ljudsku rasu... Kako su se lik i delo čarobnjaka Grindelwalda provlačili i kroz prvi film, sada je jasno da je jedna od bitnijih uloga prvog dela bila da pripremi teren i uvede nas u mnogo kompleks-

snu priču nego što se to isprva naslućivalo... Zaplet nastavka počinje Grindelwaldovim bekstvom iz zatvora za čarobnjake. Na zahtev čuvenog čarobnjaka Dumbledora, Newt odlazi u Pariz kako bi osuđio Grindelwaldov plan da pridobiće i iskoristi moć enigmatičnog Credence, jednog od bitnijih likova iz prvog dela, koji je nakon događaja iz završnice tog filma sada magično oživljen. Pored starih znanaca, tu je još nekoliko novih likova koji su u prvom delu bili samo pomenuti, a ovde imaju bitnu ulogu u priči. Svi zajedno, oni donose niz podzapleta i pozadinskih priča koje paralelno pratimo i koje se na kraju filma prepliću. Shodno tome, a i uvezši u obzir trajanje filma od preko dva (informacijama nabijenih) sata, „Fantastic Beasts 2“ zahteva punu pažnju i koncentraciju gledaoca. To je malo neobično, pošto je u pitanju solidno napravljena limunadica za publiku svih uzrasta, koja ima za nijansu bolji ukus od prve limunadice iz ovog serijala.

Za razliku od prvog dela, koji nas je postepeno uvodio u priču, ovde se podrazumeva da ste upoznati sa specifičnostima ovog sveta, kao i sa likovima i njihovim odnosima koje nastavak dalje gradi. Uprkos tome što su autori jasno i koherentno obradili teme kojima se film bavi, i

što likovi i njihovi postupci deluju uverljivo (iako su većinom na nivou karikature), od ovog filma ne treba očekivati da bude posebno „pametan“, već je njegova svrha prvenstveno da zabavi gledaoca. Od samog početka, tempo je brz i dinamičan, akcije ima više nego u prvom delu, a (manje ili više) zabavni detalji, likovi i situacije nalaze se na svakom koraku. Najviše zabave, kao i u prvom delu, ponovo donose brojna zanimljivo dizajnirana magijska bića koja Newt voli i proučava, i deluje kao da su autori u ovom pogledu zaista pustili mašti na volju. Slično važi i za nadahnut dizajn kostima, scenografije i kompjuterskih efekata. Eddie Redmayne je i ovog puta vrlo dobar u glavnoj ulozi povučenog, ali svojeglavog istraživača, čija je ljubav prema životinjama u kontrastu sa slikom koju ima o čovečanstvu. Ni ostali povratnici iz prvog dela nisu razočarali (u ovom pogledu treba pomenuti Dana Foglera, koji i dalje simpatično obavlja funkciju comic relief sidekick lika), a u glumačkoj ekipi posebno se ističu dva velika imena koja harizmatično „kradu“ scene u kojima se pojavljuju. Johnny Depp je na kraju prvog dela preuzeo ulogu Grindelwalda od Colina Farrella (duga priča), i u ovom filmu dobio je poduzi monolog koji, zahvaljujući generalno moćnoj i zastrašujućoj Deppovoj izvedbi, predstavlja vrhunac filma i može da vas natera da se naježite. Drugo veliko ime u glumačkoj ekipi jeste Jude Law, koji je oživeo Albusa Dumbledorea na verodostojan i upečatljiv način. Verovatno najveća mana ovog filma proizilazi iz činjenice da su se autori previše rasplinili i nisu imali dovoljno prostora da brojne likove i odnose između njih razrade „kako treba“, zbog čega povremeni preokreti ne izazivaju željeni efekat. Uprkos tome, ljudi koji bez prevelikih očekivanja daju priliku „Fantastičnim zverima“ ne bi trebalo da se razočaraju.

stavlja je pred igrače teške moralne izvore, što je danas jedan od neizostavnih elemenata ovakvih igara – donošenje odluka koje utiču na priču i na koje svet igre i njegovi stanovnici uverljivo reaguju.

Tokom druge polovine osamdesetih godina prošlog veka nastao je niz kulturnih serijala nadahnutih naslovima iz franšiza Ultima i Wizardry. Iz firme Interplay stigao je cenjeni serijal The Bard's Tale, koji je ovih dana dobio i četvrti nastavak. Na osnovu ovih igara o neustrašivom bardu, nastalo je nekoliko zvaničnih književnih adaptacija, što je kasnije postala relativno uobičajena praksa u igračkoj industriji. Još jedna značajna igra u ovom periodu bila je Dungeon Master, naslov razvojnog tima FTL Games koji je, u kontekstu roleplay igara, popularizovao dva danas uobičajena koncepta. Pored toga što su u ovom naslovu igrači vršili interakciju sa okruženjem pomoću miša, za razliku od većine RPG naslova tog vremena, koje je odlikovalo potezno upravljanje likovima, u Dungeon Masteru izvođenje je bilo iz prvog lica i odvijalo se u realnom vremenu.

Tokom prve polovine devedesetih godina prošlog veka, desio se za sada jedini pad u popularnosti ovog žanra. Veliki tehnološki napredak, na koji autori roleplay igara nisu bili spremni, doveo je do odlaganja mnogih igara i do gašenja manje voljenih serijala. Potreba za većim razvojnim timovima, koji su morali da optimizuju igre za mnoštvo drugačijih proizvoda raznih proizvođača hardvera, značila je da su igre iz ovog žanra često bile bagovite. Takođe, kao i u slučaju avantura, razvoj 3D grafike i čistokrvnih akcionih igara bacio je i ovaj žanr u zapečak.

Srećom po ljubitelje RPG-a, ubrzo je usledio period kada su autori ovakvih igara stvorili do sada najcenjenije predstavnike ovog žanra. Razvojni timovi Bioware i Black Isle, ujedinjeni

pod zastavom izdavača Interplay, napravili su dve igre – Fallout i Baldur's Gate – koje su zauvek promenile lice kompjuterskog roleplaya. Njihov odgovor na pitanje „kako jedan moderni RPG treba da izgleda“ opšte je prihvacen i, uprkos izmenama i povremenom pojednostavljanju, tradicionalne roleplay igre se nisu suštinski menjale. Pored ogromnih svetova koje je igrač nelinearno istraživao, ove igre nudile su i nadgradnju brojnih sistema koji su karakterisali prethodne roleplay hitove, ovog puta sa neverovatnim stepenom kompleksnosti, kako igre tako i scenarija, i u daleko raskošnijem audio-vizuelnom pakovanju. Baldur's Gate bio je do tada najvernija adaptacija DnD sistema, ne samo mehanički, već i po tome što je to zaista bila epska avantura koja je prikazivala ono o čemu su igrači stonog DnD-a maštali dok su igrali svoju omiljenu društvenu igru. Pored nastavaka Baldur's Gatea i Falloutu, ove firme su u to vreme napravile još dva klasika, akcione orientisani naslov Icewind Dale, kao i Planescape: Torment, igru koja, po mišljenju mnogih, ima najbolju priču koja je ikad ispričana u formi video-igre.

Nešto ranije, tačnije 1996. godine, ljudi iz čuvenog razvojnog tima Blizzard Entertainment napravili su igru koja je dovela do nastanka podžanra hack & slash (akcionih) roleplay igara. U pitanju je slavni i izuzetno uticajni Diablo, igra u kojoj je postojao razvoj lika, ali su u njoj rolplej elementi inače bili izrazito pojednostavljeni kako bi fokus igre bio na intezivnoj akciji u realnom vremenu (igre kao što je Baldur's Gate imale su polupoteznu taktičku borbu). Ovaj recept je u godinama koje su usledile kopirao veliki broj razvojnih timova i ovakve igre su i dalje popularne (najznačajniji savremeni predstavnici su Torchlight i Path of Exile).

Sa razvojem igračkih konzola Xbox i PlayStation, mainstream rolplej igre postajale su sve više

„sinematiche“ i nalik akcionim avanturama, sa pogledom iz trećeg lica, pojednostavljenim sistemima i manjim svetovima koje je igrač istraživao. Ipak, igre kao što su Knights of the Old Republic, Vampire: Bloodlines, The Witcher i Mass Effect i dalje su bile dovoljno kompleksne i kvalitetne da to ne zasmeta ljubiteljima RPG-a. Istovremeno, razvijali su se i „open-world“ RPG naslovi, čijim je raskošno kreiranim svetovima igrač od početka mogao da luta satima i da pritom otkrije samo mali deo njihovog sadržaja. Najbitniji predstavnici ovog podžanra su igre iz serijala Elder Scrolls (posebno Morrowind, Oblivion i Skyrim), kasniji nastavci Falloutu, kao i igre iz serijala Gothic.

Odnedavno, zahvaljujući razvoju digitalne distribucije i crowdfunding servisa, pojavljuje se sve više roleplay igara stare škole u stilu pomenutih hitova kompanije Interplay, koje često prave legendarni autori kao što su Chris Avellone (Torment) i Brian Fargo (The Bard's Tale). Među njima, treba pomenuti komercijalno uspešne i kvalitetne serijale Pillars of Eternity, Wasteland i Divinity. Pored ovih igara, na tržištu je dostupno dovoljno naslova da usreći svakog ljubitelja RPG-a, bez obzira na lični ukus. Kako se ove igre i dalje dobro prodaju, budućnost žanra takođe deluje svetlo. Posebno oduševljava najava igre Cyberpunk 2077, koja će, po svemu sudeći, ponovo pomeriti granice onoga što je moguće u video-igramu. Trejleri i drugi promotivni materijali za ovu igru obećavaju igrački svet o kakvom smo do sada samo maštali, koji će napraviti još jedan korak ka brisanju linije koja odvaja stvarni svet od virtuelnog. Budućnost je sada...

U sledećem broju Pressinga čitateće o roleplay igrama japanske škole, koje su, budući da imaju bogatu istoriju, specifičnu mehaniku i još specifičniju estetiku, svakako zaslужile zaseban tekst.

Sažeta istorija kompjuterskih roleplay igara (1)

Jedan od najambicioznijih i mehanički najkompleksnijih igrackih žanrova ostavio je ogroman trag u istoriji video-igara zahvaljujući fantastičnim virtuelnim svetovima koji, sa napretkom tehnologije, postaju sve ubedljiviji.

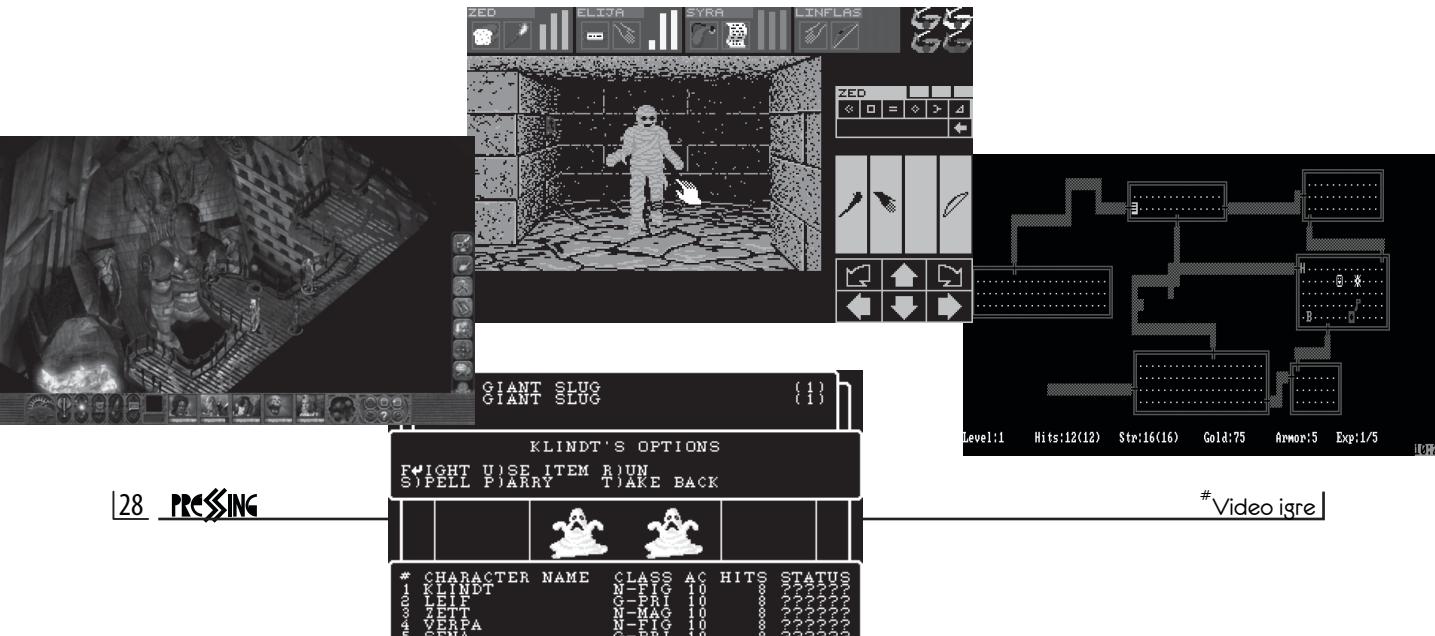
Gotovo od kada su video-igre nastale, pa sve do danas, jedan od konstantno najpopularnijih igrackih žanrova jeste žanr roleplay igara (skraćeno RPG). Jedan kraći period manje popularnosti na stranu, roleplay igre još od sredine sedamdesetih godina prošlog veka redovno uveseljavaju igrače zahvaljujući velikim, imerzivnim svetovima, širokim mogućnostima za razvoj likova, složenim borbenim mehanikama i kompleksnim pričama koje su najčešće smeštene u fantazijsko okruženje. Bez obzira na mnoštvo akcionalno orijentisanih pripadnika ovog žanra, ovi naslovi se i dalje prvenstveno prave za strpljive igrače, koji vole da razmišljaju i da budu uvučeni u naizgled živi svet čiji stanovnici vode naizgled stvarne živote.

Roleplay igre vode poreklo od stonih RPG sistema, tačnije, od čuvenog stonog RPG-a Dungeons & Dragons (DnD). Savsim prirodno, programeri koji su uživali u ovom sistemu došli su na ideju da upotrebe veštačku inteligenciju računara umesto takozvanog dungeon mastera (osoba koja osmišljava i vodi stonu RPG kampan-

ju), pritom se trudeći da izmene pravila igre tako da adaptacija u drugi medij prođe bezbolno. Tako su nastale prve kompjuterske roleplay igre, i to, kao i uvek, na mainframe računarima koji nisu bili lako dostupni široj javnosti. U pitanju su igre Dungeon, pedit5 i dnd iz 1975. godine, koje su, manje ili više verno, simulirale istraživanje opasnih tamnica iz DnD-a. Ove igre imale su rudimentarnu grafiku sa malo boja i upravljanje zasnovano na upisivanju tekstualnih komandi, ali i neke suštinske roleplay elemente, kao što je sakupljanje iskustvenih poena i posledično napredovanje likova koje su igrači dalje oblikovali birajući između više ponuđenih veština. Pored DnD-a, na roleplay igre u ovom periodu uticale su i tekstualne avanture poput igara Colossal Cave Adventure i Zork, kao i ratne stone igre sa figuricama (na primer Chainmail).

1980. godine, Michael Toy i Glenn Wichman, tada studenti na univerzitetu Berkeley, napravili su igru Rogue, koja od tada, a posebno tokom poslednjih pet-šest godina, predstavlja neprešutan izvor inspiracije autorima igara. Naime, u

Rogueu igrač je nakon jedne jedine smrti morao da započne igru ispočetka, ali su tamnice, zahvaljujući algoritmu za proceduralno generisanje, svaki put bile drugačije. U poslednje vreme, veoma je česta pojava da neka igra, bez obzira na žanr, bude okarakterisana kao „roguelike“, što znači da ona sadrži proceduralno generisanje nivoa i „perma(nent)death“ mehaniku. Ipak, za sam žanr roleplay igara mnogo je bitniji nastanak serijala Ultima i Wizardry na kompjuteru Apple II. Igre iz serijala Wizardry imale su 3D izvođenje iz prvog lica i komplesne tamnice ispunjene tajnama, zbog čega su igrači često morali da crtaju mape kako bi sebi olakšali snalaženje po labyrinškim nivoima, što je postalo obeležje „dungeon crawl“ roleplay igara osamdesetih. Za razliku od ostalih roleplay naslova tog vremena, koji su uglavnom imali minimalističke priče čija je jedina svrha bila da objasne igraču koji je krajnji cilj igre, naslovi iz serijala Ultima stavljeni su do tada neviđeni naglasak na pripovedanje. Pored toga, četvrta Ultima, sa podnaslovom Quest of the Avatar,

Piše: Jovana Trandafilović

Žan Žiono - Veliko stado

Veliki rat, veliko stado i mali ljudi

Deluje da je Veliki rat i dalje u jeku ovih dana. Mediji brije o sukobima i žrtvama iz prošlog stoljeća. Jedno od dela koje ne dozvoljava da sećanje na nastradale izbledi jeste „Veliko stado”, roman francuskog pisca Žana Žionoa. Kao očeviđac pokolja na frontu, njegovo delo je verni odraz svih užasa rata, ali i tupih nostalgija i patnji, koje nastanjuju narušene domove. Pacifista i humanista, Žan Žiono, staje na stranu čoveka i istoriju o Velikom ratu podređuje istoriji o malim ljudima.

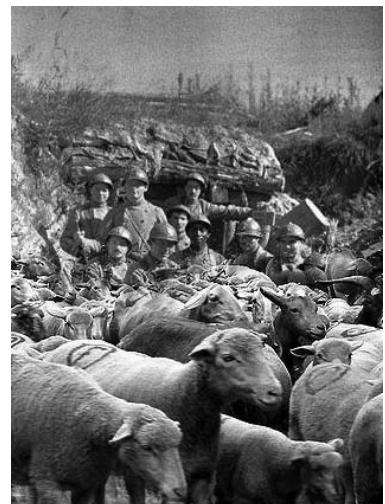
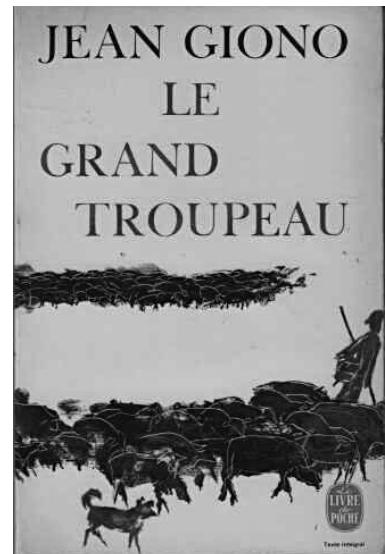
Istorija sa velikim „l”, koja seće onu malu, zanemarenu istoriju, o minornom življvu koji snabdeva ratnu mašinu, nije bila nepoznаница francuskog provansalskog piscu, Žanu Žionou. Pion u Prvom svetskom ratu, Žiono svoje beleške sa fronta, ali i razmišljanja o narušenom domu, transponuje u roman Veliko stado (Le Grand Troupeau) iz 1931. godine.

Žiono je svoje delo posvetio „muškarcu koji je mrtav i ženi koja je živa”. On piše o većoj borbi Erosa i Tanatosa, o borbi onih malih koji žele da žive i onoga koji prožire sve pred sobom. To je priča o sukobu skromnih ljudi Provanse i Velikog rata. Na samom početku romana postajemo svesni izvrsne Žionove analogije između tog ljudskog i životinskog krda. Između neiskusnih vojnika, koji na vrhu stada postaju živi štit u ratu i ovaca, koje slepo i verno sledе svog pastira. Stado ne staje danima, a vojnici marširaju satima do iznemoglosti. Vojnici i krdo vode paralelni, isti život – oni se danonoćno teško vuku, dok iz njih ostaju samo krv i bol. Uporedo sa opisima života na frontu, ako ga je tamo uopšte bilo, Žiono pripoveda o domovima i usamljenim ženama. Dok napolju teče veliko stado, žene pokušavaju da nastave dalje, da sakriju prazninu i odsustvo. U krevetima ostaju tople senke. Na poljima nema muške ruke, koja se nabrekla od snage i umeća sada negde drugde bori sa korovom, onim ljudskim. Žiono opisuje jedan univerzum gde je sve oslobođeno od čoveka. To je naopaki svet gde životinja vladaju nad ljudima. Na bojištu vrebaju dve opasnosti – dok su živi, vojnici strahuju od metaka, a onda kada njihovo telo postane bezivotno i počne polako da se hlađi, oni postaju

meso, hrana za životinje. Pacovi i gavrani masakriraju bezivotna tela, trgaju kožu i jedu ozbiljnog pogleda. Krmača se sladi golim i mrtvim detetom, lapče svom snagom i guta njegova creva. Naopaki, haotični svet, sumorna atmosfera, gusta i teška tišina, kao ispod poklopca, zagušljivi vazduh i teret koji nosi svaki čovek na svojim leđima obeležavaju ovu Žionovu povest o ljudima u Prvom svetskom ratu.

Žiono se, kao Stendal u Parmskom kartuzijanskom manastiru, udaljava od pukih istorijskih činjenica i događaja. Tokom jedne od najbitnijih bitaka u XIX veku, one kod Vaterloa, junak Stendalovog romana, Fabris del Dongo, ne zna ni gde se nalazi i daje nam jedan subjektivni opis boja. Tako i Žionovim vojnicima ostaje nepoznаница mesto bitke, protiv koga i za koga se bore. Zapravo, kod Žionoa to nije ni bitno, već su značajni ljudi, njihove muke i život na frontu, ali i u udaljenim selima Provanse. U tome i jeste njegova zasluga – što je onu veliku Istoriju sa početka podredio maloj, ali podjednako važnoj.

Pisac duboke plave boje Provanse, sveopštег zla koje vlada nad i u ljudima, provansalskog življa i teškog života na kršnom tlu, Žan Žiono (1895-1970), rođen u Manosku, svoj sumorni život i profesiju bankara, zamjenjuje životom pisca velikih dela, među kojima su: Konjanik na krovu (Hussard sur le toit), Druga mladost (Regain), Kralj bez zabave (Un roi sans divertissement) i Čovek koji je sadio drveće (L'homme qui plantait les arbres), svojevrsni manifest ekologije u XX veku.

Pisma čitalaca (1)

Dragi Bravo,

Zovem se Aleksandar, imam 31 godinu i pišem ti iz Niša. Nedavno sam počeo da primećujem promene na svom telu i u svom ponašanju. Kako nisam znao kome bih se obratio sa svojim problemom rešio sam da pitam tebe za mišljenje. Naime, radi se o sledećem: mislim da sam omatoreo!

Svi znamo čuveni album Darkwooda „Život počinje u tridesetoj“. Upravo je ta fraza bila u pola rođendanskih želja koje sam dobio prošle godine. Kao da niko ne razmišlja o tome da Vuča i ekipa nisu mislili ni na šta lepo već na surovi život odraslih ljudi koji sa sobom nosi brigu o poslu, deci, računima, kreditima, rezervnim delovima za auto, raspravljanje sa majstorima i ko zna koliko još stvari koje „život znače“. Tek sam prevadio tri banke a čari sredovečnosti mi se otvaraju jedna po jedna, lagano, kao namešteni pasijans. Podimo od neizbežnog, a to je biologija. Sve redje sebi dopuštam mamurluke, a i kad se omaknu teški su ko crna zemlja. Leđa me bole od... pa ne znam više ni od čega ali svakako ne prijaju ionako formiranom znaku pitanja na kičmi koji negujem još od detinjih dana. Sa kilažom još uvek nemam problema mada se polako nazire pivski stomak koji trenutno više liči na dve bebeće pesnice nego na legit škembe. Izborao sam se ko da sam preživeo rat i sve mi se čini da će za par godina da krenem da ličim na Stevena Tylera (iz sadašnjih dana). Hranim se nezdravo i sigurno mi fali cela abzuka vitamina pa i ne čudi što mi nokti više sami otpadaju kad ih sečem, što me automatski podseti na mog dedu koji je tu radnju obavljao nekim motorcanglama u dvorištu dok sam ja kao klinac šutirao loptu u ogradu.

Ništa bolje stvari ne stoje ni u ponašanju. Nerviraju me besna deca i na slavama se hvatam u koštac politike koliko god da je pored mene nedokazana zamlata. Ljubomoran sam na IT sektor jer kapiram da je kasno da krenem da se jebavam s kodovima i to se manifestuje u fazonu

„a šta pa vi radite koj đavo“. Džangrizav sam a opet nekako nelogično miran. Živim na postulatima koji su košmar svakog lajkouča i motivacionog prevaranta sa napisanom knjigom: „Ne očekuj ništa dobro“ i „Uvek može gore“. Bunta, ako ga je i bilo u meni, više nema. Neko ga je sistemski ubio. Više ne znam ni ko, a još strašnije je što me i ne interesuje. Setim ga se tako ponekad, doduše. Recimo nedavno kada je Pennywaise objavio novi album. Kad smo već kod muzike, pre neki dan sam pročitao neku studiju da ljudi posle tridesete prestanu da slušaju nove stvari. I da ti pravo kažem, dragi Bravo, nije da nije istina. Nije to jasno povučena linija. Pomislim na trenutak: pa evo radujem se novom Interpolu, radova sam se i novim Editorsima (mada sam tu ostao malo razočaran). A onda mi sine da to uopšte nisu „novi“ bendovi kako se meni možda čini jer je poslednjih deset godina proletelo ne znam ni ja gde. Zapravo, tek po par debitantskih izdanja u godini mi zaokupi pažnju. U trenutku mi padaju na pamet Brutus i King Woman, ali i to je već bilo prošle godine. Više sam fokusiran na nove albulme već dragih mi bendova, kao i na nadoknađivanje svega onoga što sam propustio devedesetih i osamdesetih a što sada nanese plima interneta na moju kompjutersku obalu. A nije da se ne trudim. Ipak se relativno i bavim time na Balkanrock portalu i u ovom časopisu. Da nije toga, ko zna u kojoj godini bih ostao zaglavljen.

A odlazak na svirke? Jao, to pa tek... Doduše, tu ne krivim samo sebe već i vladajući paradigma koncerata u Nišu. I to malo što ima da se vidi ne kreće pre 11-12. A one ljude koji rade ujutru ko jebe. Reći ćete: a vikend? E, tu vas čekam. Najinteresantnije svirke su uglavnom četvrtkom i nedeljom. So, there's that. Mada, s obzirom na to da radim u ugostiteljstvu, meni je lično sve-

jedno jer ta grana nema vikend u rečniku. Kad su festivali u pitanju, to je uglavnom brzopotezna varijanta kao sad na Arsenalu. Sednem u kola, odem na par sati i vratim se. Ništa piće, ništa zajebancija, samo suvi muzičko-informativni program. Može li tu nešto drugačije da se radi? Verovatno da može. Evo, nedavno sam išao u Švedsku na medeni mesec (kakva antiromantička) i lagano odgledao tri koncerta za nedelju dana: Tiamat, Batushka i Sleaford Mods. Tebra sve je gotovo do pola 11. Broj bendova pomera satnicu početka unazad a ne vreme završetka unapred. Dođeš na vreme kući i ustaneš ko gospodin bez da se rveš sa alarmom ko Leonardo DiCaprio sa međedom.

Tako da eto. Ranije sam voleo ljudima da kažem: „Vino, jazz i pihtije idu s godinama“. Da bi se sada ta izreka vratila da me ujede za dupe. Ajde vino... To kad si iz Knjaževca nekako se podrazumeva jer te kao Obeliksa zadoje od samog starta. Nego što je i jazz počeo da mi otvara svoja blindirana vrata neslušljivosti. Počelo je bezazlezn sa savremenim fusion izvođačima poput Erika Truffaza, Mathiasa Eicka, Jose Jamesa, Nils Petter Molvaera, da bi se potom jedva primetno produbilo sa „azbukom“ tipa: Miles, Coltrane, Gordon, Rollins i ostali. I sada ti je jasno zašto se sekiram, dragi moj Bravo. Počeo sam da primećujem određene simptome ali se još uvek nadam da je to samo na nervnoj bazi i u mojoj glavi. Tvojoj premudroj redakciji ostavljam konačni sud. Nadam se da će me u sledećem broju sačekati lepa vest.

Očekujem tvoj odgovor sa nestripljenjem, italijanskim rizlingom, Billom Evansom na plejeru i strahom od prve sledeće mrsne slave.

Srdačan pozdrav!

Aleksandar

P.S. Ako može poster Rihanne u sledećem broju!

Piše: Ivana I. Božić

At The Gates - To Drink From The Night Itself

0 ukusu noći – u melo-death maniru

Svako ko je makar nekad zagazio u svet metal-a, morao je da se susretne sa imenom At The Gates, perjanicom melodic death metala i getenburške scene. Ove godine obradovali su svoje fanove novim studijskim albumom To Drink From The Night Itself.

Kada se početkom devedesetih začeo novi pravac The New Wave of Swedish Death Metal, među prvima je isplivalo ime At The Gates sa svojim debi LP-jem The Red in the Sky Is Ours. Tek četvrti album Slaughter of the Soul upisao ih je u metal bukvare ali ujedno označio i prekretnicu u radu benda. Gotovo devetnaest godina nакon toga, At The Gates se vraćaju iz mrtvih albumom At War with Reality (2014), a ove, 2018. godine, svojim najsvježijim ostvarenjem To Drink From The Night Itself.

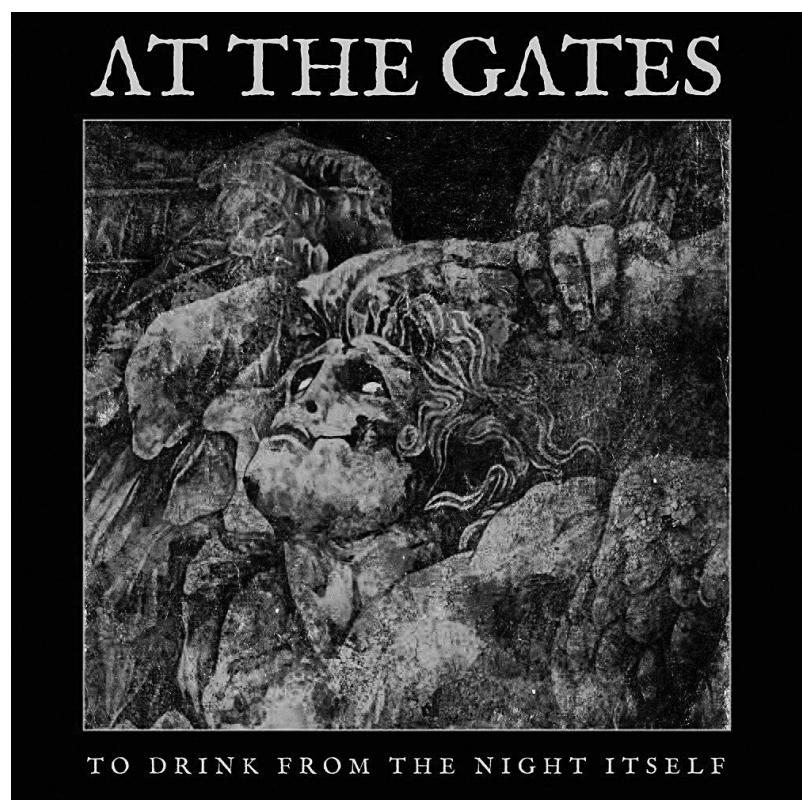
Sa tehničke strane, To Drink From The Night Itself od svog četiri godine mlađeg prethodnika razlikuje se po tome što je umesto dugogodišnjeg gitariste Andersa Björlera u bendu sada Jonas Stålhammar. Martin Larsson i dalje je ritam gitarista, Jonas Björler - basista, Adrian Erlandsson - bubnjar i Tomas Lindberg - vokal. Inspiraciju za novi album At The Gates su pronašli u delu nemačkog pisca Petera Weissa "The Aesthetics Of Resistance", koji govori o studentima umetnosti koji diskutuju o tome kako umetnost može biti oruđe otpora i/ili revolucije. Otud i paralela koju i sam bend potencira – da je album To Drink From The Night Itself delo koje predstavlja ljubav samog benda prema umetnosti i kako oni za nju žive.

Album otvaraju jezivi klavirski zvuci koji nagoveštavaju goth atmosferu u "Der Widerstand". Tome dodatno doprinose hor i orkestracije koje lelujaju između romantičnog i sablasnog. Epsi i emocionalni intro smenjuje, bogata ritmom, naslovna "To Drink From The

Night Itself", jednostavne strukture ali dovoljno melodična. Preplitanje svetlosti i mraka u talasima dominira u "A Stare Bound In Stone". Lagani klavirski uvod u "Daggers Of Black Haze" smenjuju sablasno atmosferične gitare potpomognute snažnim bas deonicama i poetski izražajnim vokalom. "A Labyrinth Of Tombs" prati glavni manir benda otkrivajući svu lepotu dubokih osećanja i teških rifova. Generalno, ta zavodljiva atmosferičnost protkana emotivnim gitarskim bravurama odlika je celog albuma. I

sama završnica albuma, "The Mirror Black", zvuči epski, poput samog početka – elegantno i mračno.

U vreme kada se metal bendovi trude da ubace što više elemenata u svoju muziku, da budu što progresivniji i tehnički savršeno precizni, popul mašina, pravo je osveženje čuti jedan ovakav album. At The Gates ne boljuju od prog-kompleksa "savršenog muzičara" već puštaju muziku da govori sama – opušteno, zrelo i jedinstveno putem pravog umetničkog dela.

Piše: Ivana I. Božić

Tenacious D
Post-Apocalypto

Post-apokaliptični podvig Džek Blejka i Kajl Gasa

Dvojac iza imena Tenacious D, Jack Black i Kyle Gass, početkom novembra objavio je soundtrack album Post-Apocalypto, koji prati istoimenu animiranu YouTube seriju (od šest epizoda). Ovo je njihov najnoviji rad nakon šestogodišnje pauze i čuvenog duela sa Satanom u ostvarenju "The Pick of Destiny".

Serija Post-Apocalypto napravljena je animacijom rukom crtanih crteža a glavni junaci su sami autori – Jack Black i Kyle Gass koji, nakon nuklearne apokalipse, u distopičnom okruženju prolaze kroz niz vulgarnih i uvrnutih situacija sa gomilom čudnih likova, stvorenja i političara. Šest epizoda redom su naslovljene: "Hope", "Cave", "Space", "Robot", "Donald", "Home". Sa izuzetkom prve epizode, za sve ostale stoji upozorenje da je video možda neprikladan za neke korisnike. Epizode su se pojavljivale premijerno na YouTube kanalu Tenacious D (počev od 28. septembra) svakog petka, zakљučno sa 02. novembrom, kada je objavljen i album odnosno soundtrack koji prati seriju. Jack Black je ručno nacrtao svaki frejm, dok mu se Gass priključio u narativu. Bubnjeve je, kao i na prethodnim ostvarenjima ovog sastava, odsvirao Dave Grohl.

Puko preslušavanje albuma je Sizif posao ukoliko prethodno niste odgledali svih šest epizoda Post-Apocalypto serijala jer, jednostavno, nisu odvojivi. Fanovi ranijih radova Tenacious D dua, naviknuti na njihov specifični stil, neće biti nimalo razočarani, dok se onima koji se po prvi put susreću sa Tenacious D možda i neće baš dopasti jer će im biti na trenutke nezrelo, a na trenutke i jako vulgarno. Zato Post-Apocalypto nikako ne treba konzumirati ukoliko niste

prethodno pogledali film "Tenacious D – The Pick of Destiny". Razlog je jednostavan. Ukoliko niste odgledali legendarnu scenu gde se Jack Black i Satanu nadmeću u guitarslom duelu, teško da ćete prihvati postapokaliptični svet sa obiljem eksplicitnih scena seksa, ful frontal kadrovima polnih organa, sa likovima kakvi su troglavi pas Hope, Terminator, stvorene Cracka-lackadingdong, pečinske Amazonke, putnik kroz vreme, Richard Brenson, Ilon Mask, Donald Trump, armija nacista i KKK klana... Ali da ne otkrivamo baš sve.

Već na samom početku kao dominantna melodija nameće se "Apocalypto Theme" kojom započinje i završava se svaka epizoda. Naravno, svaka situacija ima svoj song koji je prati u prepoznatljivom Tenacious D stilu – klasične melo-balade sa povremenim praskavim eskalacijama. Izdvajaju se "Making Love" i "Colors",

dok su "Fuck Yo-Yo Ma" i "Daddy Ding Dong" nastavak nakon "Rize od the Fenix".

Za razliku od dosadašnjih radova dvojca Tenacious D, gde je specifičnog humora i muzike bilo u izobilju, Post-Apocalypto obiluje metaforama modernog sveta u kome živimo ali se dotakao i politike. Pogledajte petu epizodu "Donald" i scenu gde nacisti i KK klan paradiraju ispred Bele kuće Donalda juniora ili drugu epizodu gde klan pečinskih žena optužuje mačoizam i penise za sunovrat civilizacije. Da sve ipak nije bilo samo puko zezanje i davanje oduška svojoj kreativnosti bez granica, svedoči to što su momci troglavom psu koji ih prati tokom svih avantura dali ime Hope što znači nada. Tako ih simbolično, u postapokaliptičnom paklu prati "nada" i kada su tužni i kada su srećni, čak i kada se čini da nema izgleda da se izvuku iz nezgodne situacije.

Piše: Ivana I. Božić

Isidor Igić - Binarni Om

Binarni Om sa slobodnim softverom

Godinama kaskamo za svetskom muzičkom scenom ne toliko po trendovima koliko po kvalitetu i originalnosti. No, s vremena na vreme pojavi se po neki interesantan album i na domaćoj sceni koji odudara od ustaljenih obrazaca na koje smo naviknuti. A kada se kriterijum suzi, postaneš prvi koji je nešto napravio.

"Binarni Om" nije prvo delo Isidora Igića i ekipe muzičara sa kojima sarađuje. Retrogradno gledano, do sada su se pojavila online izdanja "Kuća strave" (2013), "Pancir srce" (2011) i "Jedan koji putuje sobom" (2009). Svako od ovih izdanja priča je za sebe, ipak, aktuelno "Binarni Om" razlikuje se od ostalih autorovih ali i od svih do sada objavljenih izdanja na domaćoj sceni, pa i u regionu. Reč je o prvom autorskom spoken word (engl. spoken word) albumu na srpskom jeziku koji sadrži 11 pesama u čijem stvaranju su učestvovali Isidor Igić – glavna čitanja i tekstovi, Džoni Promis (Marko Nikolić) – zvučne i muzičke ilustracije, dodatna čitanja i produkcija, dok je za mastering bio zadužen Marko Vlašić.

Album "Binarni Om" snimljen je proleća 2018. godine, a za njegovo stvaranje korišćen je slobodni softver (Ubuntu Studio 16.04, ALSA, JACK, MusE 3, LinuxSampler, Ardour 5, Calf plugins, Audacity, VCV Rack). Čak i semplovi koji upotpunjaju pesme se nalaze pod slobodnim licencama Attribution i Creative Commons.

Datum objave ovog albuma (17. novembar 2018.) poklopio se sa četrdesetim rođendanom albuma "American Prayer" sastava The Doors. Prema rečima autora, ovaj album izvršio je veliki uticaj na njih dvojicu u vreme kada su počeli da otkrivaju muziku i poeziju.

Ideja za ovakav album pojavila se sasvim spontano. Istražujući sadržaje Interneta, autori su došli do saznanja da ovakav sadržaj nikada ranije nije sniman u Srbiji ali ni u republikama

nekadašnje SFRJ. Međutim, postoje ploče na kojima su glumci čitali stihove poznatih pesnika, ili "hibridi" gde postoje i otpevane kompozicije. Sličan koncept i postupak imali su i pojedini umetnici iz Srbije ali su oni svoju poeziju ipak čitali na engleskom.

Preslušavanje ovog albuma autorku ovih redova na trenutak je podsetilo na jedan nesvakidašnji festival koji se pre nekih desetak godina održavao u tadašnjem klubu Pravnog fakulteta u Nišu. U pitanju je festival alternativne kulture Thrash fest koji je svojevremeno okupljao strip autore, pesnike, književnike, muzičare, filmske stvaraoc... prava riznica umetnosti za mlade, radoznaće umove, željne ukusa nečeg malo drugačijeg. Jedan od učesnika bio je Bojan Ilić Bokerini, niški spin poeta koji je interpretirao svoju poeziju (Monolit u plasti sena) uz muzičku podlogu Ivana Milosavljevića.

Album otvaraju svečani paradni zvuci a sledeći stihovi najbolje ilustruju suštinu pesme "Nešto malo o proslavama":

*Osećam izvesnu bol u predelu prepona
i donjem delu leđa u vezi sa:
proslavama godišnjice mature,
svečanim obeležavanjima državnih praznika
naročito,
a dana opštine posebno...*

Dilemu da li više samilosti pokazujemo prema ljudima ili prema životinjama prikazuje "Ljubav prema čoveku", dok "Bez pameti" govori o tome šta se dešava kada sretnemo čoveka ili ženu bez pameti uz muzičku podlogu Mark Morganove "Moribund World". Iz egzistiranja u previše pretencioznog i previše banalnog "Sve što ćeš dobiti" vodi u "Od svih putnika" u kojoj se mogu pronaći svi oni koji su svakodnevno osuđeni na mučenje – putovanje autobusom. "Novi post" donosi sliku protoka dokolice svakodnevice.

Priča se dalje okreće ka pisanju smrti i njenom trenutku u "Primi puno pozdrava". Uz zvuke kiše "Pažljivo razgledanje čitulja" podseća na osećaj prolaznosti koji preleti našom dušom svaki put kada nam se ispred očiju nađu čitulje.

"Jedan stepenik iznad tla" prava je intimna isповест o koncertu iz ugla muzičara ali je istovremeno i neka vrsta manifesta kakva bi muzika trebalo da bude:

*...Nije bilo prihvatljivo
skidati akorde,
to sam zvao krađom,
kakva glupa ideja.
Sve je moralo biti naše,
autentično,
nema obrada.*

*Švakoga ko bi se usudio da
prekrši ovaj princip,
smatrao sam budalom,
tezgarošem,
jeftinim muzikantom...*

Inače, u ovoj pesmi upotrebljeni su snimci sa nastupa grupe Equites, promisingYouth, Isidora i Džonija Promisa, kao i demo snimak grupe Harold (pesma "Grad gori").

"Nadam se da toga nisi svesna" poručuje da je jedino u šta se ne može sumnjati to da nam deca spasavaju dušu. I ove poente svi mi, pre ili kasnije, postanemo svesni. Ali, nisu naša biološka deca ta koja to čine, već ona deca u nama samima, delić koji smo sačuvali od pošasti odrastanja. Epopeja od preko 11 minuta "Binarni Om" zatvara album uz preplitanje nekoliko sličica drevnih religija i bogova.

Zaista zanimljivo ostvarenje, posebno za one koji vole da otkriju malo drugačiju muziku. Ostaje samo da podelimo želju autora da ovo pionirski poduhvat isprovocira i pojavi nekih novih i zanimljivijih izdanja.

Piše: Aleksandar Radovanović

Vek džeza (28)

Kako slušati džez?

Dvadekvatna recepcija džeza zahteva od svakog predanog slušaoca da zna šta džez muzičar želi da postigne, da poznaje stilski razvoj džeza, ne samo u istorijskom već i u muzikološkom smislu, i da, konačno, razvije sluh za one aspekte džeza koji konstituišu njegovu samosvojnost i supstancialnost. To je posebno važno danas kada se razni muzički hibridi etiketiraju kao džez.

Ovi zahtevi mogu da izgledaju preterano onim „konzumentima“ za koje muzika nije više od puke zabave, ali za pravog ljubitelja djeza oni su uslov bez koga se ne može. Nema ničeg zastrujućeg u tim uslovima. Osnovno muzičko obrazovanje koje svaki srednjoškolac dobija sasvim je dovoljno. Džez ne bi imao smisla kada bi njegova recepcija zavisila od isključivo strukovnih i/ili akademskih prepostavki.

Mada danas uživa planetarni ugled, džez je decenijama opisan kao muzika u kojoj preovladavaju instinktivni impulsi, niske strasti i iracionalnost. Čak ni najslabodniji stilovi djeza ne podržavaju takvo shvatanje. O tome ubedljivo govori jedan od najznačajnijih eksponenata fri-djeza, pijanista Sesil Tejlor: „Pitanje slobode je pogrešno shvaćeno. Nema muzike bez reda – ako ta muzika dolazi iznutra. Međutim taj red nije neminovno vezan za svaki kriterijum o tome što bi red trebalo da bude, kao što se nameće spolja. To, dakle, nije pitanje slobode ili neslobode, već pitanje prepoznavanja različitih ideja i izražavanja reda.“ Ipak je, dakle, reč o „prepoznavanju različitih ideja“ i „izražavanju reda“. Svako se doslovno tumačenje muzike, ono koje u muzici traži i nalazi literarne i vizuelne asocijacije, neminovno zapliće u protivrečnost. Muzika svoje dejstvo – a to posebno važi za džez – ostvaruje na muzički način: kontrastima, klimak-

som, kretanjem, tenzijom i relaksacijom, a sve to je posredovano najčešćoj mogućom „apstrakcijom“ – muzičkim tonovima.

Ovakvoj „intencionalističkoj“ recepciji djeza donekle su doprineli i sami džez muzičari. Prosečan džezista često nalazi da mu je teško da čak i nekom upućenom objasni šta radi, a mnogima su ova pitanja neprijatna i čak uznemiravajuća. Kao posledica javlja se sklonost ka upadanju u oveštale fraze o „kuvanju“, „swingovanju“, „visokoj energiji“ i „pričanju vlastite priče“. Na pitanje šta on podrazumeva pod swingom, bubenjar Čik Veb je odgovorio: „Kao kada voliš neku devojku, upadneš u tuču zbog nje i onda je ponovo sretnes.“ Ovakve izjave mogu da budu apokrifne prirode, ali one ništa ne objašnjavaju. Džez je, ipak, kao i svaka druga muzika, fizički artefakt i kao takav podleže muzičkoj analizi.

U djezu, gde i pored obilja tekstova ima relativno malo muzički kvalifikovanih pisaca, radovi koji se bave muzikološkom analizom od dragocene su važnosti za svakog ozbiljnog i posvećenog ljubitelja djeza. Muzikolozi razotkrivaju unutrašnju „logiku“ jednog stilskog pravca i uspostavljaju veze između onog što mu je prethodilo i onog što je usledilo kao muzička tendencija, a do čega, najčešće, nije moguće doći putem čisto impresionističke recepcije. Brz i buran stilski razvoj djeza često je zbumnjivao slušaoce (i mnoge muzičare), upravo zbog toga što nisu bili u stanju da pronađu kontinuitet u diskontinuitetu, onu crvenu nit koja povezuje sve stilove djeza i održava njegovu generičku supstancialnost. Kada je početkom šezdesetih fri-džez počeo da se pomalja kao dominantna struja u djezu, mnogi bap muzičari su se našli zatečeni i reagovali isto onako kao sving

muzičari kada su petnaestak godina ranije čuli Čarlija Parkera i druge pionire bibapa. Zbog toga ima malo džez muzičara koji uspevaju da asimilišu više od dva stila djeza, a da ne govorimo o slušaocima koji su skloni da prezirivo gledaju na sve stilove djeza osim na onaj „svoj“. Postoji slična tendencija kod današnjih novajlja u djezu koji nekritički prihvataju sve ono što je recentno i tobože novo u djezu a da nikada nisu ozbiljno, ili uopšte, slušali velikane poput Luja Armstronga, Djuka Elingtona i Čarlija Parkera. Koliko ovakvi stavovi štete djezu, ne treba posebno naglašavati. A upravo bi znalačka muzikološka analiza pomogla slušaocu da se osloboди gorepomenutih isključivosti i razvije osjetljivost za sve stilove djeza.

Na primer, iz perspektive jedne sažete rekonstrukcije razvoja djeza, dolazimo do zaključka da se još od poznih dvadesetih džez sve više kretao u pravcu razrađivanja i komplikovanja harmonske osnove za improvizaciju koju je sledila isto tako sve veća ritmička kompleksnost. Muzičari poput Džona Koltrejna iz faze „sheets-of-sound“, doveli su ovu harmonsku složenost do vrhunca. Ono što je Čarli Parker započeo,

Koltrejn je doveo do samog kraja. On je standardnim akordima dodavao dva ili tri akorda, pa čak i veći broj. Krajem pedesetih Koltrejn je redovno koristio četiri akorda umesto jednog, datog u standardnoj progresiji. To je iziskivalo zaslepljujuće brzo muziciranje, jer je samo na taj način bilo moguće sve supstitucije i dodatke smestiti u uzak prostor koji mu je bio na raspolaganju.

Mnogi muzičari su shvatili da je staza kojom su krenuli počela da liči na čorsokak. Nije bilo izlaza iz labyrintha složenih harmonskih promena i bitonalnosti. Činilo se da je rešenje nađeno u modusima. Džordž Rasel, Čarls Mingus i Majls Dejvis su prvi koristili moduse u džezu. Modusi su nizovi tonova ili leštice kroz koje se improvizator kreće po svojoj volji. Sve što muzičar treba da radi je da se pridržava tonova datog modusa, u trajanju od četiri, osam, pa i šesnaest taktova. Ne čudi što je baš Majls Dejvis praktično ceo jedan album posvetio modalnoj improvizaciji („Kind Of Blue“). Njegovom delikatnom i jednostavnom pristupu modusi su itekako odgovarali.

Međutim, za mnoge muzičare koji su stasali početkom turbulentnih šezdesetih ni modalnost

nije predstavljala pravo rešenje. Oni su učinili jedan radikalni potез: reč je o nastojanju da se prestane sa akordskim sledom kao osnovom za improvizaciju. Solista je sada bio oslobođen funkcionalne harmonije i povezivao je melodiju ne obazirajući se na taktice. Kada se fri-džezi pojavio i postao sve dominantnija pojava na džezi-sceni, mnogi kritičari, muzičari i slušaoci su

ga nazvali „antidžezom“. Da su se oslobodili navijačkih strasti, mogli su da dođu do jedinog ispravnog zaključka: fri-džez je bio logična i nužna posledica prethodnog razvoja džeza, reakcija (doduše radikalna) na „ludačku košulju“ koju su džezi muzičari sami sebi navukli sve većim usložnjavanjem harmonske progresije kao osnove za improvizaciju.

Студентски центар Ниш

Установа за стандард студената Републике Србије

Uprrava

Studentski centar Niš, Ustanova za standard studenata Republike Srbije
Velikotrnovska 2
www.scnis.rs, info@scnis.rs
tel/fax 236-686,226-487,231-339

Studentski dom - Paviljon I i II i Linijski restoran - Topličina 1

Studentski dom - Paviljon III i Linijski restoran - Velikotrnovska 2

Studentski dom - Paviljon IV i Linijski restoran - Gradsko polje bb

Aperto - studentski klub na Fakultetu umetnosti

Bridge caffe - studentski klub na Građevinsko-arhitektonskom fakultetu

House caffe - studentski klub u zgradi Uprave Studentskog centra Niš

